

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та психології дошкільної освіти

Формування соціальної компетентності
в дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з
суспільним довкіллям
Дипломна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:
студентка 6 курсу, групи 617
спеціальності 012 «Дошкільна
освіта»
Костюк Віталіна Юріївна

Керівник: кандидат
педагогічних наук, доцент
Сичова М. І.

До захисту допущено:
Протокол засідання кафедри №4
від 3 листопада 2021 р.
зав. кафедри _____ проф. Олійник М. І.

АНОТАЦІЯ

Костюк В.Ю. Формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з суспільним довкіллям. – Магістерська робота.

У роботі представлено результати теоретичного аналізу й експериментального дослідження проблеми формування в дітей старшого дошкільного віку соціальної компетентності в умовах ознайомлення з суспільним довкіллям. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічних умов формування в дітей старшого дошкільного віку соціальної компетентності в умовах ознайомлення з суспільним довкіллям, яка виражається в їх мотивах виховання, у позитивному ставленні до суспільного довкілля, до оточуючих. Значущість цього питання визначена в Базовому компоненті дошкільної освіти та Законах України «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства».

Об’єкт дослідження - соціальна компетентність дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з суспільним довкіллям.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретико-методичні засади формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку;
2. Обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності і дітей старшого дошкільного віку;
3. Визначити критерії, показники та провести діагностику й аналіз рівня сформованості соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку;

4. Розробити та апробувати експериментальну авторську програму формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з суспільним довкіллям.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення, що дало змогу розкрити стан розробки проблеми дослідження, уточнити зміст, структуру та особливості формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку; *емпіричні:* вивчення педагогічного досвіду, спостереження, анкетування, тестування, опитування, проєктивні методики; *методи обробки результатів дослідження:* групування, статистичні методи для порівняння та доведення достовірності, кількісного та якісного аналізу отриманих експериментальних даних.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження: уточнено сутність понять "соціальна компетентність", "соціальна компетентність дітей старшого дошкільного віку", "суспільне довкілля"; систематизовано теоретичні підходи до розв'язання проблеми; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку в умовах ознайомлення з суспільним довкіллям; визначено критерії, показники та дана якісна характеристика рівнів сформованості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення дослідження: проведено діагностику та аналіз рівня сформованості в дітей старшого дошкільного віку соціальної компетентності в умовах ознайомлення з суспільним довкіллям, що дало змогу виявити проблеми в організації процесу її формування; розроблено експериментальну авторську програму формування в дітей старшого дошкільного віку соціальної компетентності в умовах ознайомлення з

суспільним довкіллям; запропоновано розробки занять з дітьми, поради батькам, які можуть бути використані студентами-практикантами та вихователями при організації освітнього процесу в ЗДО.

Ключові слова: компетентність, соціальна компетентність, довкілля, суспільне довкілля, формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку, ознайомлення з суспільним довкіллям.

ANNOTATION

The research work is devoted to the theoretical analysis and experimental research of the problem of the formation of the social competence of the children of senior preschool age in terms of acquaintance with the social environment. **The topicality** of the research is ensured by the necessity of argumentation and experimental verification of the pedagogical conditions of the formation of senior preschoolers' social competence in terms of acquaintance with the social environment. And which is expressed in their educational motives, positive attitude to the social environment and to the encirclement. The importance of this problem is defined in the Basic component of preschool education and the Laws of Ukraine "About the Preschool Education", "About the Childhood Protection".

The aim of the research work is the theoretical study and practical investigation of organizational and pedagogical conditions of the formation of the social competence of the senior preschoolers during the acquaintance with the social environment.

The object is the social competence of older preschool children.

The subject organizational and pedagogical conditions for the formation of social competence in older preschool children in the process of acquaintance with the social environment.

The tasks of the research are:

1. To analyze the theoretical and methodological principles of the formation of the social competence of the children of senior preschool age.
2. To base on facts the organizational and pedagogical conditions of the formation of the social competence of senior preschoolers.
3. To define the criteria, indexes and to diagnose and analyze the level of the formation of the social competence of senior preschoolers.

4. To elaborate and test the experimental authour's programme devoted to the formation of the social competence of the children of senior preschool age in terms of acquaintance with the social environment.

The methods of the research: *theoretical* – analysis and synthesis, induction and deduction, modeling, comparison, classification, systematization, generalization, which made possible to reveal the state of the research problem, to clarify the content, structure and features of the formation of social competence of senior preschoolers; *empirical* – the study of the pedagogical experience, observation, questionnaires, testing, surveys, projective methods; *methods of processing research results* – grouping, statistical methods for comparison and proof of reliability, quantitative and qualitative analysis of the obtained experimental data.

The scientific novelty and the theoretical significance of the research: the main point of the concepts “social competence”, “social competence of the children of senior preschool age”, “social environment” was defined more precisely; the theoretical approaches to solving the problem were systematized; the organizational and pedagogical conditions of the formation of the social competence of senior preschoolers in terms of acquaintance with the social environment; the criteria, indexes and qualitative characteristics of the levels of formation of the social competence of the children of senior preschool age were determined.

The practical significance of the research: the diagnostics and analysis of the level of formation of the social competence of senior preschool age children were conducted. That made possible to find out the problems in organization of the process of its formation; the experimental authour's programme of the formation of the social competence of senior preschoolers in terms of acquaintance with the social environment was elaborated; the complex of classes for children, advice to parents, which may be used by the students

and teachers during the organization of educational process in preschool, were suggested.

Key words: competence, social competence, environment, social environment, the formation of the social competence of senior preschoolers, acquaintance with the social environment.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні засади формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку в умовах ознайомлення з суспільним довкіллям.....	14
1.1. Сутність, зміст і структура соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.....	14
1.2. Особливості процесу формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.....	27
1.3. Організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.....	34
Висновки до розділу 1.....	48
РОЗДІЛ 2. Технологія формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.....	50
2.1. Перспективний педагогічний досвід формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з суспільним довкіллям.....	50
2.2. Критерії, показники та результати діагностики рівнів сформованості соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.....	56
2.3. Авторська експериментальна програма формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку "Мій світ" та результати її впровадження.....	70
Висновки до розділу 2.....	85
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	97

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні життя потребує від людини не лише громадянської активності, а й усвідомлення нею власної ролі й значення в житті суспільства та відповідальної дії згідно з власними переконаннями й цінностями. Тому в сучасних соціокультурних умовах проблема формування соціальної компетентності дошкільників ставиться в ряд пріоритетних. Це пов'язано зі значним зниженням рівня соціальної компетентності сучасних дошкільників, з розхитуванням традиційних механізмів передачі громадянських цінностей, втратою досвіду ефективного соціального виховання в практиці дошкільних закладів освіти.

Питання соціальної компетентності особистості розглядалися в роботах таких вчених: І. Бех, Н. Бібік, Н. Гавриш, М. Докторович, М. Гончарова-Горянська, І. Єрмаков, С. Серякова, Л. Лежніна, Н. Беккер, І. Смагіна, І. Печенко. та ін. Вікові особливості формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку досліджували: Н. Беккер, І. Зимня, Н. Калініна, О. Крузе-Брукс та ін. Методика ознайомлення з суспільним довкіллям стала предметом дослідження В. Сухомлинського, С. Френе, М. Монтессорі та ін.

У документах, що стосуються питань організації дошкільної освіти в Україні (Закони України «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Базовий компонент дошкільної освіти) наголошується на необхідності повноцінного розвитку дитини, формуванні в дошкільному дитинстві особистісно-значущих умінь та набуття освітніх компетенцій. Виконання цього завдання покладається на заклад дошкільної освіти, оскільки саме тут значною мірою відбувається формування соціальної компетентності дошкільників, як інтегративної якості, що системно

визначає реальну здатність людини адекватно й відповідно реагувати на стрімкі соціальні зміни.

На сьогоднішній день формування соціальної компетентності дошкільників саме в умовах ознайомлення з суспільним довкіллям має великий потенціал, проте недостатня розробка в педагогічній теорії та практиці цього методу обмежує можливості вихователів використовувати його в повній мірі.

Об’єкт дослідження - соціальна компетентність дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з суспільним довкіллям.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови формування в старших дошкільників соціальної компетентності в процесі ознайомлення з суспільним довкіллям .

Гіпотеза дослідження: формування в дітей старшого дошкільного віку соціальної компетентності в процесі ознайомлення з суспільним довкіллям буде ефективним за таких організаційно-педагогічних умов:

- організація активної взаємодії дітей з суспільним довкілля;
- використання індивідуального соціального життєвого досвіду дітей, що забезпечує реалізацію особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів у вихованні та навчанні;
- занурення дітей старшого дошкільного віку в активну соціальну та ігрову діяльності з дітьми та дорослими;
- забезпечення методичного супроводу формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з суспільним довкіллям.

Завдання дослідження:

- проаналізувати теоретико-методичні засади формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку;
- обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку;
- визначити критерії, показники та провести діагностику й аналіз рівня сформованості соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку;
- розробити та апробувати експериментальну авторську програму формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з суспільним довкіллям.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення, що дало змогу розкрити стан розробки проблеми дослідження, уточнити зміст, структуру та особливості формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку; *емпіричні:* вивчення педагогічного досвіду, спостереження, анкетування, тестування, опитування, проєктивні методики; *методи обробки результатів дослідження:* групування, статистичні методи для порівняння та доведення достовірності, кількісного та якісного аналізу отриманих експериментальних даних.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерське дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Тенденції розвитку сучасної дошкільної освіти: імплементація Європейського досвіду у вітчизняну педагогічну практику» (номер державної реєстрації 0116U006150).

Тему магістерської роботи затверджено на засіданні кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Протокол № 1 від 24 вересня 2020 року).

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось на базі Більковецького закладу дошкільної освіти впродовж 2019-2020 н. р.. В експерименті взяли участь 20 вихованців старшої групи.

Теоретичне значення дослідження: уточнено сутність понять "соціальна компетентність", "соціальна компетентність дітей старшого дошкільного віку", "суспільне довкілля"; систематизовано теоретичні підходи до розв'язання проблеми; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку в умовах ознайомлення з суспільним довкіллям; визначено критерії, показники та дана якісна характеристика рівнів сформованості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення дослідження: полягає у розробці та впровадженні у практику роботи закладу інноваційної моделі розвитку соціально компетентної особистості засобами ознайомлення з суспільним довкіллям.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях наукової проблемної групи студентів «Технології проектування та реалізації педагогічних інновацій», повідомлялись на Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Василь Сухомлинський і сучасне довкілля» (Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, 19 жовтня 2018 р., Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми виховання, розвитку та навчання дітей передшкільного віку крізь призму

освіти для сталого розвитку» (Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, 24 вересня 2019 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Підготовка фахівців у контексті становлення Нової української школи» (Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, 21–22 березня 2018 р.). Результати роботи опубліковані в збірнику наукових праць «Організація освітнього простору у закладі дошкільної освіти і школі: проблеми і перспективи» / за заг. ред.: О. О. Максимової, М. А. Федорової. Житомир: ФО-П Левковець Н.М., 2020. Ч. 1. 236с.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг основного тексту становить 81 сторінку. Додатки викладено на 9 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 103 сторінки. У роботі подано 4 таблиці та 4 рисунки. Список використаної літератури містить 76 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З СУСПІЛЬНИМ ДОВКІЛЛЯМ

1.1. Сутність, зміст і структура соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

Розбудова української державності висвітлила проблему формування соціальної компетентності у дітей та молоді, що зумовлено пошуком оптимальних способів підготовки їх до життя у сучасному соціальному середовищі.

Людина це суспільна істота і її людські риси починають формуватися вже з першого дня свого народження. Суспільна сутність проявляється у взаємовідносинах з оточуючими людьми. Дитина поступово залучається до суспільства а також стає членом цього суспільства усвідомлюючи себе як частину цього світу, вступаючи в стосунки з іншими які задовольняють її духовні та матеріальні потреби.

Важливо зазначити, що в контексті впровадження в освіту України компетентнісного підходу в дослідженнях теорії організації навчально-виховного процесу активно опрацьовується проблема формування соціальної компетентності [45, с.129].

Аспект формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку – важлива соціальна і психолого-педагогічна проблема, вирішення якої порушує першочергові запити суспільства і освіти. В умовах нинішніх соціально-економічних змін перед дошкільною освітою стоїть завдання не просто надати дітям певний рівень знань, умінь і навичок за основними лініями розвитку, а й забезпечити здатність і готовність жити в сучасному суспільстві, досягати соціально-значущих цілей, ефективно взаємодіяти і вирішувати проблеми повсякденного життя.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних джерел показав, що в наш час ведеться активна розробка компетентнісного підходу в освіті, обґрунтовується вибір ключових компетентностей, досліджуються шляхи реалізації визначеного підходу на практиці. Вказується, що базовими для формування особистості, затребуваного сучасним суспільством, є соціальні компетентності. Саме вони сприяють як успішній самореалізації і самонавчанню випускника закладу дошкільної освіти все подальше життя, так і найбільш повній реалізації його потенціалу на благо суспільства [40, с.45].

Для того, щоб зрозуміти особливості формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку варто розібратися із поняттями «компетенція», «компетентність» та «соціальна компетентність».

Науковці визначають компетенцію як загальну здібність, що ґрунтується на досвіді, цінностях, знаннях, здібностях, які набуті завдяки навчанню (В. Кальней, А. Мудрик, С.Шишов та ін.). Також зустрічається таке пояснення компетенції: це коло запитань, у яких хто-небудь достатньо обізнаний, або в яких людина має певні повноваження, знання, досвід, або здатність виконувати будь-яке завдання, або робити що-небудь.

А. Хуторський розглядає дефініцію «компетенція» як сукупність взаємозалежних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задають певне коло процесів і предметів, потрібних для якісної продуктивної діяльності щодо них.

Н. Бібік підкреслила, що компетенція це «відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки дитини, необхідна для її якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат. Ознакою компетенції є її специфічний

предметний або загальнопредметний характер, що дає можливість визначити ключові сфери формування (освітні галузі, навчальні предмети, змістові лінії) [15, с.48].

З сукупності компетенцій складається компетентність, під якою, як зазначає К. Крутій, частіше за все вбачають інтегральну якість особистості, що виявляється в загальній здатності та готовності її до діяльності, заснованої на знаннях та досвіді, які привласнені в процесі навчання і соціалізації, зорієнтовані на самостійну та успішну участь у діяльності [51, с.230].

Вітчизняний вчений І. Зязюн зазначає, що «компетентність, як властивість індивіда існує в різних формах – як високий рівень умілості, як спосіб особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєдіяльності, захоплення); як деякий підсумок саморозвитку індивіда, форма вияву здібностей та ін.» [32, с. 17].

І. Родигіна стверджує, що компетентність є педагогічним феноменом та має всі ознаки системи, яка здатна до самоорганізації і формується лише через самоорганізацію. До компонентів компетентностей входять знання, досвід, особисті якості, все те, що розвивається за участі самої особистості за допомогою її власної діяльності та власної самоорганізації. На думку дослідниці, «компетентність як педагогічний феномен є цілісним утворенням, її складові через взаємний вплив і єдність забезпечують трансформації та розвиток. Процес формування компетентностей передбачає як зовнішній вплив, так і внутрішні трансформації, пов'язані із залученням ціннісно-мотиваційної сфери особистості, і може розглядатися у вимірах самоорганізації. Навчально-виховний процес і освіта в цілому виступають як цілісна система з єдиною соціально значущою метою –

формування компетентної особистості, підготовка її до повноцінного життя в суспільстві» [49, с.63]

На думку професора А. Богуш, компетентність дітей дошкільного віку можна окреслити як комплексну характеристику особистості, що вбирає в себе результати попереднього психологічного розвитку: знання, вміння, навички, ініціативність, креативність, самооцінка, самостійність, самоконтроль.

Завдання вихователів – сформувати у дитини компетентність у різних сферах, зокрема соціальній [51, с.230].

Проблемою формування соціальної компетентності дітей та молоді займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці: В. Слот, Х. Спанярд, О. Докторович, С. Архипова, Т. Поніманська, О. Кононко, М. Гончарова-Горянська, О. Михайлова та ін. Питання формування соціальної компетентності є предметом дослідження в психології, філософії, педагогіки, соціології, де вченими вивчаються різні аспекти, які входять в основу соціальної компетентності, такі як: соціалізація особистості, соціальна активність, соціальна адаптація. Вітчизняні та зарубіжні дослідники займалися різностороннім дослідженням компетентностей: життєвої, комунікативної, професійної, трудової, соціальної [49, с.59]

У науковому обігу поняття «соціальна компетентність» більш активніше досліджується з кінця ХХ століття. Завдяки науково-педагогічним розвідкам вчених вивчення проблеми формування соціальної компетентності виокремлюється в окремий науковий напрям та досліджується науковцями у їхніх працях починаючи від дітей дошкільного віку і до людей похилого віку [49, с.61].

У науковому доробку С. Архипової зазначено, що соціально-психологічна компетентність є «інтегральним показником особистісного

розвитку, фактором самоактуалізації, завдяки якому відбувається стимулювання самореалізації особистості» [49, с.61]

На думку М. Докторович наукова категорія «соціальна компетентність» - це набута здатність особистості гнучко орієнтуватися в постійно мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем. Дослідниця виділяє 4 компоненти у структурі соціальної компетентності: когнітивно-ціннісний, емоційно-мотиваційний, інтерактивно-комунікативний, поведінково-діяльнісний:

1) когнітивно-ціннісний – характеризується наявністю знань, соціальних уявлень, систем цінностей особистості, розуміння соціальної діяльності;

2) емоційно-мотиваційний – передбачає емоційне ставлення до соціуму та мотивами діяльності (основну роль відіграють мотиви, їх сформованість; розвиток соціально ціннісних та особистісно значущих мотивів);

3) інтерактивно-комунікативний – відбувається здійснення продуктивної комунікації з індивідами та групами; виконання різних ролей комунікації;

4) поведінково-діяльнісний – представлений мірою ціннісного ставлення до соціуму через поведінку та діяльність [49, с.61].

Соціальна компетентність як аспект індивідуальної свідомості, на думку О. Прямікової, відповідає за конструювання людиною соціальних стосунків усіх рівнів, починаючи із сім'ї та закінчуючи політикою. Соціальна компетентність є сукупністю актуальних складових, потрібних для реалізації своїх в суспільстві, частково перевірених на власному досвіді. Соціальну компетентність умовно можна розділити на 2 частини:

1) це те, що усвідомлено особистістю, прийнято ним внаслідок роздумів, розуміння, співвідношення;

2) це те, що засвоєно особистістю на рівні стереотипів та прийнято як керівництво до дії.

А. Бодальов акцентує на тому, що соціальна компетентність мало залежить від природно-фізіологічних якостей, вона формується під впливом зовнішніх факторів: сімейна ситуація, умови саморозкриття і саморозвитку, життєві труднощі та досвід здолання перших особистісних проблем та життєвих ускладнень, оточення. Викривлені поняття та негативний перший життєвий або особистісний досвід у підлітковому віці ще піддаються корекції; низький рівень соціальної інфантильності та успішної інтеграції у соціумі. Складовими соціальної компетентності, на думку А. Бодальова є соціальний інтелект та психологічна гнучкість.

Ряд дослідників приділяє увагу критеріям якості компетентної поведінки. Суттю соціальної компетентності є якість поведінки.

М. Гончарова-Горянська на основі аналізу праць зарубіжних авторів, зазначає три підходи щодо визначення змісту соціальної компетентності:

1) на основі конкретних соціальних навичок (певні стратегії, що використовує особистість для ефективної взаємодії з соціумом);

2) на основі параметрів виміру соціальної компетентності (ситуативні прояви рівня соціальної компетентності);

3) на основі якості поведінки соціально компетентної особистості (сукупність певних якостей особистості, особливості її характеру та поведінки) [26, с.221].

На думку Т. Поніманської, соціальна компетентність дитини – це відкритість до світу людей, навички соціальної поведінки, готовність до сприймання соціальної інформації, бажання пізнати людей і робити добрі вчинки. Н. Гавриш стверджує, що соціальна компетентність дитини є інтегральною якістю особистості, що складається з комплексу емоційних,

мотиваційних, характерологічних особливостей і виявляється в соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості [41, с.230]

У Базовому компоненті визначено родинно-побутову та соціально-комунікативну соціальні компетенції дітей дошкільного віку. Родинно-побутова компетенція – це обізнаність вихованців із правилами та нормами сімейного (родинного) співжиття, здатність їх дотримуватись; вміння підтримувати доброзичливі, дружні, довірливі відносини з усіма членами родини, проявляти турботу і любов до них. Водночас, соціально-комунікативна компетенція включає обізнаність дошкільника з різними соціальними ролями людей (знайомі, незнайомі, свої, чужі, діти, дорослі, жінки, чоловіки, дівчатка, хлопчики, молоді, літні тощо); з елементарними соціальними та морально-етичними нормами міжособистісних взаємин; уміння дотримуватись їх під час спілкування. Здатність взаємодіяти з людьми, які її оточують: узгоджувати свої дії, поведінку з іншими; усвідомлювати своє місце в соціальному середовищі; позитивно сприймати себе. Вміння співпереживати, співчувати, допомагати іншим, обирати відповідні способи спілкування в різних життєвих ситуаціях [8, с.10-11].

Отже, підводячи підсумок можна зазначити, що соціальна компетентність дитини старшого шкільного віку є якістю особистості, яка сформована в процесі активного творчого освоєння соціальних відносин, що виникають на різних етапах і різних видах соціальної взаємодії, а також засвоєння дитиною етичних норми, які є основою побудови і регулювання міжособистісних та внутрішньо особистісних соціальних позицій і відносин.

Таблиця 1.1

**Погляди вітчизняних та зарубіжних учених на тлумачення
поняття «соціальна компетентність»**

п/п	Автор	Тлумачення поняття «соціальна компетентність»	Ключові сміслові одиниці
1.	Бібік Н.М. [14, с.4]	передбачає здатність жити в соціумі (урахування інтересів та потреб соціальних груп; дотримання соціальних норм і правил; співпраця з партнерами), а також адекватно виокремлювати, ідентифікувати, фіксувати та аналізувати, фіксувати та аналізувати коло питань на перетині всієї системи соціальних відносин	Здатність жити у соціумі, система соціальних відносин
2.	Поніманська Т. [50, с.259]	відкритість до світу людей, навички соціальної поведінки. Готовність до сприймання соціальної інформації, бажання пізнати людей і робити добрі вчинки	Навички соціальної поведінки

3.	Гавриш Н. [20, с. 45]	інтегральна якість особистості, що складається з комплексу емоційних, мотиваційних, характерологічних особливостей і виявляється у соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості	Соціальна активність
4.	Докторович О. [41, с.61]	складна, інтегративна характеристика, сукупність певних якостей, здібностей, соціальних знань і вмінь, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які дають їй можливість активно взаємодіяти із соціумом, налагоджувати контакти з різними групами й індивідами, і продуктивно виконувати різні соціальні ролі.	Сукупність якостей, здібностей, соціальних знань і вмінь, взаємодія з соціумом
5.	Гончарова-Горянська М. [22, с.71-74]	багатогранна характеристика особистості охоплює всю множину та глибину функціонування особистості в соціумі	Функціонування особистості в соціумі

6.	Єрмаков І. [29, с.63]	сформована соціальна компетентність вимагає вміння рахуватися з соціальними нормами і правами інших людей	Соціальні норми та права
7.	Серякова С.	складне особистісне утворення, що забезпечує розвиток і саморозвиток людини, що визначає соціальну ініціативу, відповідальність перед оточуючими за свої дії і здатність вибудовувати свою поведінку відповідно до соціальних норм і цінностями	Саморозвиток, соціальна ініціатива, відповідальність, соціальні норми і цінності
8.	Лежніна Л.	є певною соціалізуючою медіаною, яка, інтегруючи відомості з різних галузей знань, озброює людину інструментом для діяльності, регулювання соціальних відносин, соціального вдосконалення особистості. Тобто соціальна компетентність вміщує в себе здатність до спілкування, співпраці, вирішення конфліктів, досягати поставленої мети, навички легко адаптуватися, проявляти	Соціальні відносини, особистість, спілкування співпраця

		особисту ініціативу, приймати відповідальність на себе	
9.	Беккер Н.	соціальна компетентність розглядається у таких аспектах: 1) засвоєння наукових основ філософських, соціально-політичних, економічних, юридичних, етичних знань і умінь; 2) оволодіння колом соціально-психологічних знань і морально-правових суджень, що дозволяють успішно адаптуватися і активно діяти у соціальному оточенні. Тобто, соціальна компетентність висвітлює особистість освіченої людини сучасного суспільства, зокрема, забезпечує життєву позицію людини, здатність орієнтуватися і гармонізувати відносини особистості з навколишнім світом. Термін «соціальна компетентність» дослідниця визначає як інтегральне приватне утворення, що включає в себе ряд взаємообумовлених і	Знання, уміння, судження, соціальне оточення, особистість, відносини з навколишнім світом, адаптація, соціалізація

		взаємодоповнюючих компонентів когнітивної, емоційної і поведінкової сфери, що дозволяють особистості адаптуватися і реалізуватися в умовах сучасного суспільства, і успішно пройти соціалізацію	
10.	Смагіна І.	система знань, умінь, ставлень, ціннісних орієнтацій та поведінкових компонентів (відповідного стилю спілкування) необхідних для існування в соціумі, також, це складна інтегрована характеристика особистості, що забезпечує її самореалізацію	Система знань, самореалізація
11.	Печенко І. [56]	полікомпонентне утворення особистості, її інтегральну якість, що складається з цілого комплексу емоційних, мотиваційних, характерологічних особливостей та виявляється у соціальній активності й гуманістичній спрямованості особистості.	Особистість, соціальна активність

Проаналізувавши визначення понять “соціальна компетентність” ми бачимо що більшість науковців вживають щодо нього такі смислові одиниці: “дотримання соціальних норм та прав”, “соціально активна особистість”, , “функціонування особистості в соціумі”. Ми можемо помітити, що спільним в усіх визначеннях є те, що соціальна компетентність відображає рівень взаємодії людини з іншими людьми та суспільством.

В результаті аналізу праць вітчизняних та зарубіжних науковців нами було сформоване власне бачення поняття “соціальна компетентність” – полікомпонента характеристика індивіда, яка передбачає наявність в соціально активній особистості емоційних, когнітивних, комунікативних, моральних, соціальних навичок для подальшої успішної соціалізації.

Соціальна компетентність дитини старшого дошкільного віку – це результат соціалізації та адаптації дитини до умов життя в суспільстві відповідно до її вікових особливостей.

У створеному нами понятті визначається сутність соціальної компетентності та її основні критерії які вказують на характеристики, якими має володіти дитина старшого дошкільного віку.

Соціальна компетентність у кожному віковому періоді має свої особливості.

1.2. Особливості процесу формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

Процес формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку складний і тривалий. Для найбільш ефективної соціалізації необхідно знати основні специфічні риси дошкільного дитинства.

Соціальна компетентність у кожному віковому періоді має свої особливості.

Для немовлячого віку характерна єдність дитини і батьків, саме від дорослого напряму залежить розвиток дитини. Соціальна компетентність немовляти залежить від впливу на неї з боку дорослого, її потребі реалізувати власну активність. Ставлення немовляти до навколишнього є соціальним ставленням.

Ранній вік характеризується спільною з дорослим діяльністю. У цьому віці зростає рівень самостійності дитини, вона стає менш залежною від дій дорослого в результаті пізнання предметного середовища. Батьки менше виконують за дитину, даючи можливість діяти самостійно.

У молодшому дошкільному віці для дитини стає можливим вихід за межі сім'ї та родини (мікросоціуму) та входження у світ "чужих" дорослих та однолітків (макросоціум). Дитина прагне увійти у світ дорослих. Відбувається перехід від спільної предметної діяльності до пізнавальної, спрямованої на встановлення властивостей найближчого довкілля.

Дитина старшого дошкільного віку прагне проявляти самостійність, це відбувається на основі раніше набутих у попередній віковий період процесів, старший дошкільник вчиться самостійно приймати рішення, бути цікавим у групі друзів. У цьому віковому періоді у дитини з'являються певні обов'язки, посилені для її віку.

Нас цікавить саме старший дошкільний вік.

І. Рогальська зазначає, що сучасні діти-дошкільники відрізняються від дітей попередніх століть своїм світоглядом, обізнаністю, інтелектуальним розвитком. Вони стали більш прагматичними, самостійними, активними і водночас більш тривожними та агресивними [62].

На думку дослідників, для наукового аналізу проблеми формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку важливим є врахування вікових особливостей розвитку дитини в дошкільний період, серед яких такі:

1) дитина-дошкільник як особистість перебуває на етапі становлення, дозрівання і розвитку; формування основ особистісної активності, самостійності, ініціативності, відповідальності та особистісного становлення;

2) самоцінність цього періоду визначається наявністю дитячої субкультури;

3) дошкільний вік пов'язаний із домінуванням ігрової діяльності;

4) дитячі види діяльності мають специфічний характер і формують головні досягнення дитини у її фізичному, психічному та соціальному розвитку, завжди відповідають інтересам і потребам дитини;

5) це сенситивний період для первинної соціалізації особистості;

6) період формування ціннісного ставлення до природи, культури, людей і самого себе, орієнтацій на світ людей, осягнення змісту і форм людських стосунків;

7) висока емоційна насиченість усіх сфер життєдіяльності дитини, її допитливість, безпосередність, оптимізм як важлива передумова для емоційно практичного пізнання довкілля і самої себе;

8) чутливість до соціально-психологічних механізмів навіювання, наслідування.

На думку В. Кузьменко, вищезгадані механізми дають дитині можливість розвивати соціальну сферу, рефлексувати і відповідати соціальним очікуванням суспільства [49, с.132].

Важливою складовою розвитку соціальної компетентності старшого дошкільника є розвиток його самосвідомості. Вже старший дошкільник починає сприймати себе як частину соціуму. Дитина повинна сприймати себе: свої думки, почуття, емоції. Вона починає співставляти себе із суспільством, відчуває що залежить від нього. Варто збагачувати, розширювати, поглиблювати її елементарне уявлення, допомагати їй співвіднести свій внутрішній світ, власні інтереси із світом зовнішнім та інтересами інших – рідних, близьких, значущих людей, товаришів. У дітей п'яти – шести років є достатньо знань та уявлень, щоб мати свою власну соціальну позицію.

О. Кононко називає цю позицію – первинна соціальна позиція. Вона наголошує на важливості цієї позиції для подальшого нормального розвитку особистості [38, с. 239].

У дослідженні Т. Поніманської соціальну компетентність дітей дошкільного віку охарактеризовано за такими складниками:

- пізнавальний компонент – рівень і зміст знань про людину (поінформованість);
- ціннісний компонент – ставлення до людини як до найвищої цінності, повага до життя та діяльності, гідності кожної людини (гуманність);
- емоційний компонент – інтерес до людей, бажання спілкуватися з ними, пізнавати їх, прагнення бути схваленим іншими людьми, уміння співчувати, співпрацювати, розуміти емоції та почуття інших і керувати своїми почуттями у процесі спілкування (чуйність);

- оцінний компонент – уміння об'єктивно оцінювати вчинки людей та їхні взаємини, бути толерантним, справедливо ставитися до людей (справедливість);

- поведінковий компонент – оволодіння етичними еталонами поведінки та спільної з іншими діяльності, уміння пропонувати, надавати і приймати допомогу, здійснювати моральні вчинки з власного бажання, уміння спілкуватися (моральна активність) [61, с.4]

Відома дослідниця В. Кузьменко у своєму науковому доробку пропонує такі складники соціальної компетентності дітей дошкільного віку:

- адаптація до нових умов життя;
- соціалізація;
- групова взаємодія;
- статус становлення до авторитету;
- розуміння іншої точки зору;
- регуляція спільної діяльності;
- розв'язання спірних питань [49, с.62]

Головна характеристика соціальної компетентності дитини дошкільного віку – ефективна взаємодія з оточуючими людьми в системі міжособистісних стосунків, що впливає на її готовність до навчання в школі.

Умови становлення соціальної компетентності в дошкільному віці:

- відокремленість, віддільність дитини від дорослого, її здатність діяти не лише за вказівками та приписами авторитетних людей, а й за власними спонуканими, що базується на особистому досвіді, задоволенні своїх індивідуальних і соціальних потреб;

- активний характер соціальної поведінки юної особистості, її намагання проявити себе як суб'єкта предметно-практичної діяльності, пізнання та спілкування.

Компоненти соціальної компетентності та їх характеристики:

- емоційно-почуттєвий обумовлюється здатністю дітей адекватно оцінювати та реагувати на емоційно-почуттєві прояви інших, сприймати себе у контексті відносин з однолітками та дорослими; виявляє емоційні реакції дитини, її ставлення до людей, прагнення робити добрі вчинки, надавати емоційну підтримку та реалізується в емпатії; здатності до співпереживання, співчуття, увазі до переживань і почуттів інших людей. Емоційна сфера дитини як провідна сфера її психічного розвитку в період дошкільного дитинства;

- мотиваційно-ціннісний становить сукупність соціальних потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій дітей за умови зміни соціальних інституцій;

- діяльнісно-поведінковий репрезентує здатність дитини відчувати свою належність до певної соціальної групи, вміння доброзичливо взаємодіяти, налагоджувати спільну діяльність, гармонійні стосунки з однолітками. Цей компонент репрезентує наявність досвіду спілкування, що характеризується вмінням знаходити ефективні форми співробітництва з дітьми та дорослими, актуалізацією соціального досвіду в соціально-значущій діяльності, адекватністю поведінки соціальним нормам. Діяльнісно-поведінковий компонент проявляється в практичній реалізації соціальної компетентності особистості оскільки, саме дії, діяльність та вчинки людини є головним мірилом її життя.

Особливості проявів соціальної компетентності дитини-дошкільника в людському середовищі:

- прийняття соціальних правил та норм, знаходження правильних орієнтирів для побудови своєї соціальної поведінки;
- прояви гнучкості у сприйнятті нових вражень та їх оцінці, прилаштування до вимог соціальної групи, за умов збереження власного обличчя;
- добір корисних для свого соціального розвитку ролей, умінь поводитись відповідально, співвідносити очікування інших із власними можливостями і домаганнями;
- орієнтуватись у своїх правах і обов'язках;
- уміння брати до уваги інших людей, рахуватися з їхніми бажаннями та інтересами, визнавати сильні сторони;
- уміння налагоджувати з однолітками та дорослими гармонійні взаємини, домовлятися з ними, уникати конфліктів або розв'язувати їх мирним шляхом, утримуватися від образливих слів та агресивних дій тощо [53, с.28-29].

Процес формування соціальної компетентності носить соціально-опосередкований характер і обумовлений тим освітнім соціокультурним середовищем, в якому розвертається діяльність дитини.

В ході діяльності дитина формує зміст уявлень про соціальне середовище та своє місце в ньому, які, в свою чергу перетворюються в зовнішні прояви діяльності, збагативши її зміст.

Зокрема, у дітей у різних видах діяльності формується система уявлень про необхідність диференціації інших людей за ознакою прихильності і спорідненості.

З урахуванням вікових особливостей старших дошкільників зазначимо, що соціальну компетентність дитини старшого дошкільного віку можна вважати сформованою якщо вона:

- володіє елементарними знаннями про соціальні явища, події, людей, взаємини, способи їх налагодження;
- цінує, визнає значущість для себе всього, що пов'язано із соціальним життям, цікавиться ним;
- називає словами, вербалізує основні назви, пов'язані із соціальним життям;
- передає свої враження, пов'язані із соціальними подіями та взаєминами людей, художніми образами (малює, ліпить, складає оповідання, співає пісні);
- пов'язує соціальну активність людей і свою власну з виконанням соціально схвалюваних стандартів;
- реалізує свої знання та інтереси соціально зрілих формах поведінки;
- проявляє у поведінці конструктивну творчість;
- збалансовує особисті та соціальні інтереси [38, с. 240].

Унаслідок проведення цілеспрямованої педагогічної роботи соціальна компетентність дитини наприкінці старшого дошкільного віку визначається за такими проявами:

- дитина знає свій родовід, усвідомлює, що честь роду залежить від кожної людини. Вміє шанувати пам'ять предків, підтримувати стосунки з родичами, які живуть поруч і далеко. Дитина виявляє інтерес до родинних реліквій, шанує родинні традиції;
- у дошкільника сформовані уявлення про доброту, гуманність, щирість як важливі якості людини з їхнього вигляду, інтонацій, дій, виявляє повагу до почуттів людини, розуміння її права бути такою, як вона є. Розуміє ставлення людей до себе. Дитина відчувається природно у товаристві знайомих і незнайомих людей. Знає, як реагувати на несправедливе ставлення до себе, розуміє причину і намагається її усунути. Прагне коректності, толерантності у взаєминах;

- дитина розуміє поняття “дружба” й “товаришування” і відповідно поводить з однолітками;

- дошкільник має уявлення про державу, її символи, народ, національні особливості українців. Знає національні пам’ятники, героїв, виявляє повагу до них, вшановує національні святині;

- дитина розуміє поняття “людство”, шанує звичаї інших народів [53, с.29-30].

Як бачимо, процес формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку складний та багатогранний. Він потребує як від вихователів, так і від батьків і самих дітей взаємодії, комплексного підходу до реалізації поставлених цілей та забезпечення повноцінного входження дитини в соціальне середовище.

Соціальна компетентність дітей старшого дошкільного віку визначена нами як здатність дітей взаємодіяти у соціумі, можливість легко пристосовуватись до змін навколишнього середовища, вибирати моделі поведінки відповідно до їхніх потреб та можливостей.

1.3. Організаційно педагогічні умови формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

Починається формування соціальної компетентності дитини з дошкільного віку. Оскільки, як зазначила О. Молчанова, дошкільна освіта – перша ланка у неперервній системі освіти, і від того, який початковий “старт” буде дано малюкові, значною мірою залежатимуть якість і динаміка його особистісного розвитку, життєві установки та світорозуміння дорослої людини. У зв’язку з цим особливо актуальною є проблема формування виховання соціальної компетентності особистості вже з дошкільного віку. Одне з найважливіших завдань педагогів і батьків, як справедливо стверджує М. Мішечкіна, дати дітям правильне

уявлення про себе й оточуючу дійсність, навчити почуватися господарем долі. І саме батьки та педагоги мають закласти дитині те, що допоможе їй надалі пройти нелегкий шлях дорослішання. Від них залежить, якою виросте дитина, яке місце в суспільстві посяде.

Е. Цетліна доводить, що для нормального розвитку кожна дитина має потребу в атмосфері любові і психологічному благополуччі та захищеності. Якщо цього немає, дитина відчуває негативні переживання, усвідомлюючи чи не усвідомлюючи їх, що відображається на її розвитку. Дитина сприймає любов оточуючих її людей фізично, інтелектуально, емоційно. І якщо вона недоотримує її, по будь-якому каналу, то це підштовхує до інфантильної поведінки, до неадекватних захисних поведінкових реакцій, формуючи соціальний страх у різних її формах – тривоги, провини, гніву, що ми називаємо соціальною некомпетентністю. Вчена стверджує, що соціально-некомпетентні діти – це діти, які не вміють гармонійно взаємодіяти самі з собою, з соціумом, з зовнішнім світом.

Першим етапом формування соціальної компетентності дитини є виховання в сім'ї. Тут дитина встановлює свої перші зв'язки з іншими людьми, з рідними. На всіх етапах життя людини сім'я є найважливішим компонентом мікросередовища. У житті дитини протягом перших років домінують соціалізуючі впливи сімейного оточення. Перевага сім'ї як виховного колективу полягає в тому, що дитина має можливість постійно спостерігати поведінку батька й матері в неофіційних сімейних стосунках; спілкуватися з людьми різного віку, статі, життєвого досвіду; просто і природно залучатися до реального життя. У сім'ї складаються емоційно насичені взаємини між батьками і дітьми, які мають особистісний характер, набувається необхідний соціальний досвід.

Другою фазою розвитку соціальної компетентності є формування початкових соціальних зв'язків дитини поза межами родини. Такі зв'язки діти встановлюють з однолітками й новими дорослими в дошкільному закладі. Саме в дошкільному закладі вони набувають важливого суспільного досвіду, основних знань і вмінь, необхідних для подальшого життя серед людей, залучаються до різних видів діяльності. Інакше кажучи, якщо в сім'ї дитина соціалізується у визначених умовах взаємин членів родини, то дошкільний заклад, значно розширюючи коло близьких і далеких людей, презентує їх взаємини у виховному контексті [52].

Відтак тим соціальним інститутом, що відповідає за соціальну зрілість дітей дошкільного віку, має бути дошкільний навчальний заклад з його виховною, консультативною та просвітницькою функціями. Саме специфіка дитячого дошкільного закладу, як зазначає О. Кононко, сприяє полегшенню процесу входження зростаючої особистості в широкий світ реальних соціальних відносин, прищепленню навичок практичного життя, її індивідуалізації та соціалізації. Не аби яку роль у цій роботі відіграють дорослі, а саме: батьки, вихователі. Найближчі дорослі створюють певний виховний простір, який відповідає умовам духовності, захисту, раціонального дозування позитивних та негативних переживань, що давало б дитині відчуття впевненості в собі та людях, які їх оточують. Дорослий з одного боку виступає для дитини носієм знань, умінь, моральних цінностей, а з іншого боку – безпосереднім організатором виховного процесу [52].

Перебування дитини в людському оточенні сприяє становленню соціальної компетентності, досвідченості, обізнаності; у дошкільника формуються певна соціальна поведінка, здатність бути адекватним ситуації, вимогам і сподіванням авторитетних дорослих; розвиваються соціальні потреби, здібності, мотиви поведінки та діяльності. Значення

соціального розвитку для особистісного становлення полягає, передусім у формуванні соціальної компетентності та гарантує усвідомлення дитиною того, як слід себе поводити, щоб бути гармонійною, співзвучною з іншими, почувати себе в будь-якому товаристві комфортно.

Саме тому, основне завдання вихователів формувати у дітей соціальну компетентність. Оскільки в дошкільному віці основним видом діяльності є гра, то з дітьми необхідно гратися. Адже, як зазначає М. Михайленко, у грі формуються відносини між дітьми та дорослими: дитина набуває позитивний досвід спільних дій [52].

За Концепцією дошкільного виховання та Базового компонентом дошкільної освіти, сучасний дошкільний заклад має стати «інститутом соціалізації». По-перше, це відбувається завдяки поступово зростаючій ролі дитячого співтовариства, яке, за твердженням Ю. Лотмана, починаючи зі старшого дошкільного віку суттєво впливає на процес соціалізації дитини. Дитяча спільнота – важливе джерело близької інтересам дітей інформації про соціальну дійсність, яка, хоч і відрізняється неточністю, проте активно сприймається й швидко й легко засвоюється. По-друге, дитяче співтовариство – школа формування соціальних почуттів та особистісних якостей. Передусім дитина неодноразово спостерігає прояви почуттів іншими дітьми, відчуває на собі ці прояви й сама висловлює свої почуття. Взаємини з однолітками активізують певні особисті якості дитини. Дитина, що є дуже цінним, здобуває практику (частіше всього інтуїтивно) відбору, активізації якостей, ухвалених певним дитячим товариством. Це формує гнучкість, здатність пристосовуватися до середовища, повагу до інших, розвиває впевненість у собі. Проте дитяче товариство може активізувати й негативні якості дитини, стимулювати агресивність, надмірну гнучкість, підкорення більшості. По-третє, дитяче товариство в дошкільному

закладі створює умови для практики соціальної поведінки. Взаємини дітей стають, так би мовити, полігоном для перевірки й закріплення засвоєних соціальних моральних норм. Отже, у процесі соціалізації дитячому співтовариству, керованому педагогом, належить значна й відповідальна роль. Його не можна замінити дорослим товариством [72]

Формуючи у дошкільників соціальну компетентність, слід виходити з того, що вона має стати інтегральною характеристикою юної особистості щодо її індивідуальної свідомості та оптимальної для віку міри соціальної активності. За нормального розвитку індивідуальної та соціальної сторін особистості дошкільника матимемо власне соціальний тип. Така дитина жвава цікавиться соціальним життям, охоче бере участь у соціальній діяльності, відчуває потребу в ній. [66]

Дошкільна освіта – перша ланка у неперервній системі освіти, і від того, який початковий «старт» буде дано малюкові, значною мірою залежатимуть якість і динаміка його особистісного розвитку, життєві установки та світорозуміння дорослої людини.

Сучасний дошкільний заклад повинен стати місцем, де дитина отримає можливість широкого соціально-практичного самостійного контакту з найбільш значущими та близькими для її розвитку сферами життя. Т. Поніманська визначає, що до головних принципів організації освітньо-виховної роботи слід віднести: єдність формування в дітей уявлень про соціальну дійсність як частину оточуючого світу, що відображає діяльність і взаємини людей; виховання усвідомленого бажання брати участь у житті людей, що їх оточують, емоціогенність як необхідну умову засвоєння дітьми соціального досвіду; достовірність та педагогічну доцільність у відборі знань про людей; комплексність застосування різних видів діяльності дітей у формуванні активного

ставлення до світу людей; використання прикладу дорослого як носія знань, норм, цінностей [54, с.15].

Сучасні науковці одностайні в думці, що парадигма особистісно орієнтованої освіти задає нові атрибути педагогічного мислення: на перший план постає особистісна сторона діяльності дитини, її соціальний досвід, переживання як засіб існування особистісного досвіду. Педагогічна взаємодія з дитиною в умовах особистісно орієнтованої освіти потребує прийняття дитини як співучасника педагогічного процесу, суб'єкта спілкування та діяльності. Педагогічно організовані обставини та відношення, що “запускають” соціальні дії дітей, прагнення пристосуватись і змінюватись, пошук рішень, пов'язаних із особистісним життєвим сенсом, дослідниця Н. Голованова називає ситуаціями соціального досвіду. Особливістю ситуації соціального досвіду в дітей дошкільного віку є те, що емоційні переживання випереджують осмислення соціального впливу. Діти в спілкуванні з вихователем ще знаходяться у серйозній залежності від їх оцінок та авторитету. Дитячий соціальний досвід – це завжди образ реально пережитої ситуації.

Н. Голованова зазначає, що сприйняття дітьми соціального світу організовується вихователем у двох типах ситуацій соціального досвіду.

Перший тип – ситуації звертання до соціального досвіду, який вже є в дитини, актуалізація цього досвіду, його рефлексивний аналіз. Проаналізуємо їх:

“Ситуація рольової дії”. Педагогічний механізм цих ситуацій полягає в тому, що вихователь організовує імітаційно-ігрову дію дітей, у якій обов'язково виявиться не тільки певний обсяг їх соціального досвіду, але й вільна соціальна творчість.

“Ситуації переживання і осмислення відношень людей”. Ця ситуація може бути вибудована у формі розмови з елементами дискусії.

Теми пропонуються найрізноманітніші, для прикладу: “Чи можна так жити, щоб не сваритися?”, “Які люди вам подобаються і чому?”, “Чим би ти хотів бути схожим на своїх батьків?”. Всі діти мають можливість висловити свою думку із запропонованої теми.

“Ситуації переживання й осмислення відношень людей”. Ця ситуація соціального досвіду може бути організована у вигляді гри “Якщо б я був”. Діти по черзі розповідають, як вони уявляють себе у вигаданій ситуації: “Якщо б я був (квіткою, твариною, птахом, книжкою ...), то таким (такою), я б ...”. Перебивати, виражати недовіру та тим паче критикувати доповідача забороняється. У цій грі дуже важливий високий “градус” гуманізації відношень дітей, переживання себе як гідної людини.

Другий етап ситуації соціального досвіду будується довкола особистого вибору дитини: від неї вимагається пояснити свій вибір словами, стати ініціатором ігрової взаємодії чи продемонструвати особисту відповідальність у прийнятті рішень.

“Вербальна ситуація вибору”. Вихователь використовує казковий сюжет чи повідомляє сюжет знайомої дітям картини і пропонує висловити свої думки про те, як би вони діяли на місці героя казки чи картини.

“Ігрова ситуація вибору”. Вихователь читає чи розповідає невеличке оповідання чи казку (підійдуть оповідання М. Носова, В. Драгунського та ін.) і пропонує дітям розіграти сценку, в якій хтось із дітей по-іншому презентував би дії персонажа, якщо був би на його місці.

“Реальні ситуації самовизначення в соціумі”. Ситуації самовизначення можуть виникати природньо, а вихователь тільки використовує ці обставини. Обираючи рішення в ситуаціях, самовизначення, дитина повинна подумки “переглянути” свій минулий досвід, пригадати, як раніше вчиняла в подібних випадках і які були

наслідки. Ситуації самовизначення в соціумі передбачають вибір між своїми особистими інтересами й інтересами інших людей: однолітків чи дорослих [7].

Одне з найважливіших завдань педагогів і батьків, як справедливо вважає М. Мішечкіна, дати дітям вірне уявлення про себе і навколишній світ, навчити почуватися господарем долі. І саме батьки і педагоги мають закласти дитині те, що допоможе їй надалі пройти нелегкий шлях дорослішання. Від них залежить, якою виросте дитина, яке місце займе у суспільстві.

Ефективність процесу формування соціальної компетентності значною мірою залежить від програми розвитку й навчання дитини, якою керується дошкільний навчальний заклад у ході здійснення своєї діяльності.

Згідно з програмою “Дитина” (за М. Гончаровою-Горянською) розвиток соціальної компетентності здійснюється у процесі навчання та творчих пошуків самої дитини. Підходи, запропоновані програмою, стимулюють інтерес до занять, розвивають пізнавальні, естетичні й етичні особливості сприймання, гнучкість і нешаблонність мислення, уміння і здібності. Відповідно до концептуальних засад програми “Дитина”, розвиток уваги, повага, турбота, любов до дитини є тим ґрунтом, на якому зростає уміння та віра у свої сили, інтерес до навколишнього життя, здатність дивуватися, захоплюватися, досліджувати, фантазувати, вигадувати, запитувати, шукати. О. Кононко, В. Кузьменко зазначають, що програма “Дитина” спрямована на розвиток соціальної компетентності через формування самоповаги і поваги у ставленні до інших, що виникає внаслідок самоповаги і поваги у ставленні до інших, що виникає внаслідок позитивної оцінки дорослими комунікативної компетентності дитини [74, с.135]

У програмі “Соняшник” у розділі “Розвиток і виховання душі та серця” у підрозділі “Соціальне виховання” представлено формування навичок соціальної поведінки в різних видах діяльності, взаємодії з дорослим та дитячим оточенням; узгодження особистих та соціальних інтересів [39].

Програма “Я у Світі” у розділі “Дитина у соціумі” орієнтує на те, що саме в дошкільному віці з’являється перший схематичний обрис цілісного дитячого світогляду, образ світу та себе в ньому. Дитина не може жити в безладі, вона намагається пізнати оточуючий світ та свої зв’язки з ним, відкривати для себе інших людей, власні можливості, існувати відповідно діючих законів життя, знаходити своє місце [76].

В програмі “Українське дошкілля” соціальні компетентності прописані в розділі “Соціально-моральний розвиток”. На кінець старшого віку виникає усвідомлення свого соціального “Я”. Дитина усвідомлює ставлення до себе, різних людей, домагається визнання важливих для неї людей, схильна до прояву самоповаги [67].

Таблиця 1.2

Показники соціальної компетентності дошкільників старшого шкільного віку за освітніми програмами

Освітня програма	Показники
“Українське дошкілля”	має уявлення про родину та родовід, стосунки та захоплення членів родини; намагається поводитися відповідно до норм християнської моралі; виявляє любов і повагу до батьків, близьких людей, довколишніх;

	володіє навичками спілкування з дорослими та дітьми, виявляючись ввічливістю; виявляє стриманість у висловлюванні негативних суджень; - виявляє дружні та товариські стосунки з дітьми, допомагає молодшим школярам; - уміє поступливо, ввічливо, ставитись до дітей протилежної статі; - усвідомлює відмінність між добром і злом, може тлумачити свої вчинки, схвалити або засудити їх; - може визнати свою провину, поступитися власними інтересами заради загального благополуччя; - допомагає батькам та іншим членам родини; - уміє з повагою ставитися до рідних, знайомих, чужих літніх людей; - зважає на думку інших; - аналізує свою поведінку; - дотримується культури поведінки у громадських місцях, транспорті; - розрізняє гумор і образу.
“Я у Світі”	- усвідомлює поняття «сім'я», «родина», знає норми і правила сімейного (родинного) співжиття, сімейні (родинні) обов'язки, традиції, взаємини, свій, родовід; - має уявлення про основні ознаки, за якими визначають вік, стать, рід занять людини;

	диференціює рідних, знайомих, чужих людей та знає, як з ними поводитися; розрізняє манеру поведінки зі знайомими та незнайомими людьми, старшими, молодшими, однолітками; має уявлення про різноманітність професій; має власні уподобання, сформовані уявлення про школу як соціальний інститут; - має уявлення про доброту, гуманність, щирість як важливі риси людини та людських взаємин, про чесність як вимогу власної поведінки та оцінювання поведінки інших; розуміє стан і почуття інших дітей за виразом обличчя, інтонаціями, діями; знає як реагувати на несправедливе ставлення до себе, розуміє його причину та намагається виправдати ситуацію; усвідомлює поняття «товаришування» та «дружба»; - орієнтується в тому, що група є об'єднанням людей за прихильністю, інтересами, віком; усвідомлює, що члени групи ставляться одне до одного здебільшого прихильно, проте деякі – байдуже або неприязно; уявляє, що існують різні соціокультурні співтовариства та просторово-часові утворення; розуміє необхідність дотримання всіма групових норм і правил, їх важливість для виконання спільної справи; має уявлення про державну символіку,
--	---

	український народ, інші народи, народні та державні свята, традиції, звичаї; - усвідомлює, що за свої рішення, слова та вчинки треба відповідати перед іншими; здатна покладати на себе відповідальність за когось; дотримується правил доцільної та суспільно схвалювальної поведінки, даних обіцянок та взятих на себе зобов'язань; усвідомлює свої права та обов'язки, розуміє, що від їх реалізації залежить її благополуччя, статус у групі однолітків.
“Дитина”	- уявлення про сім'ю як цінність в житті людини; уявлення про функції сім'ї (виховання дітей, турбота про всіх членів родини, підтримка і допомога старшого покоління, збереження народних та сімейних традицій); - уявлення про те, що всі люди різні, кожна людина особлива і не схожа на інших; - має уявлення про позитивні риси характеру: доброта, чесність, щедрість, чуйність, ввічливість, скромність, працьовитість тощо; - ознайомлені з правилами поведінки, навчені реально оцінювати свої можливості; - сформовані уявлення про статево-рольові стандарти поведінки чоловік та жінок, хлопчиків і дівчаток; - відчуття приналежності до соціальної групи, в якій перебуває дитина, колективізму,

	згуртованості, товариськості, вміння радіти перемогам один одного; - адекватно оцінювати свої вчинки, передбачати можливі наслідки власних дій, визнавати власну провину або неправоту в суперечливих ситуаціях, справедливо оцінювати дії інших дітей, обґрунтовувати власні вимоги та судження; - уявлення дітей про відомі професії, знання про взаємозв'язок представників різних професій на підприємстві; уявлення про значення військової служби, про професій людей в соціальних установах, про старовинні професії та ремесла; - повага до праці, бажання брати участь у різних видах діяльності з дорослими, виконувати посильні дії; інтерес до спільної праці з дітьми; - поглиблені, узагальнені уявлення про рідний край, про доступні географічні, економічні, культурні відомості; уявлення про державні символи, народні та рослинні символи.
“Соняшник”	- розширюється коло соціальних контактів; - з'являються елементарні навички дотримання правил співжиття в колективі однолітків, бажання взаємодіяти з дорослими, так і з дітьми;

	- розвивають соціальні почуття, формуються у процесі ігрової діяльності партнерські стосунки, збагачується досвід спілкування з представниками різних соціальних груп; - обґрунтовує свої міркування про дружбу та товаришування, добро і зло, милосердя, співчуття; - намагається діяти відповідно до основних правил абетки чеснот української дитини; - виконує доручення у господарсько-побутовій праці (підтримує порядок у груповій кімнаті, прибирає в ігрових осередках, куточку природи); - бажає прагне добре, прагне бути корисним; - проявляє турботу про тих, хто потребує допомоги; - з довірою, симпатією ставиться до дорослих та дітей, узгоджує свої інтереси з інтересами групи однолітків задля досягнення позитивного результату; - прагне діяти совісно, чесно, толерантно, зважаючи на міркування, думки та дії інших, жити за законами добра, любові, справедливості; - доводить розпочату справу до завершення; - проявляє дисциплінованість, самостійність, наполегливість, цілеспрямованість у досягненні мети.
--	---

Аналізуючи програми розвитку дитини прослідковується визначення таких основних показників соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в умовах ознайомлення з суспільним довкіллям: уміння з повагою ставитися до оточуючих; мати уявлення про родину, Батьківщину, свої права та обов'язки; бути обізнаним з нормами і правилами поведінки у суспільстві; оцінювати власні дії і вчинки інших людей.

На основі показників з обраних нами освітніх програм можна зробити висновок що таке “суспільне довкілля” - це система загальнолюдських цінностей, що сформувалася в соціальному середовищі, яке створили люди за певними нормами та правилами.

Як ми бачимо, формування соціальної компетентності досить складний і тривалий процес. Він вимагає від вихователя закладу дошкільної освіти правильного використання методів, прийомів, засобів, а також послідовності і систематичності у навчанні і вихованні. Тільки за таких умов дитина старшого дошкільного віку досягне бажаних результатів у соціальному становленні.

Висновки до розділу 1

В результаті аналізу теоретичних засад можна зробити такий висновок.

Аспект формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку – важлива соціальна і психолого-педагогічна проблема, вирішення якої порушує першочергові запити суспільства і освіти. В умовах нинішніх соціально-економічних змін перед дошкільною освітою фігурує завдання не просто надати здобувачами певний рівень знань, умінь і навичок за основними напрямками розвитку, а й забезпечити здатність і готовність жити в сучасному суспільстві, досягати соціально-

значущих цілей, ефективно взаємодіяти і вирішувати проблеми повсякденного життя.

Соціальна компетентність дитини старшого шкільного віку є якістю особистості, яка сформована в процесі активного творчого освоєння соціальних відносин, що виникають на різних етапах і різних видах соціальної взаємодії, а також засвоєння дитиною етичних норми, які є основою побудови і регулювання міжособистісних та внутрішньо особистісних соціальних позицій і відносин.

Процес формування соціальної компетентності носить соціально-опосередкований характер і обумовлений тим освітнім соціокультурним середовищем, в якому розвертається діяльність дитини.

Дошкільна освіта – перша ланка у неперервній системі освіти, і від того, який початковий «старт» буде дано малюкові, значною мірою залежатимуть якість і динаміка його особистісного розвитку, життєві установки та світорозуміння дорослої людини. У зв'язку з цим особливо актуальною є проблема формування виховання соціальної компетентності особистості вже з дошкільного віку.

Ефективність процесу формування соціальної компетентності значною мірою залежить від програми розвитку й навчання дитини, якою керується дошкільний навчальний заклад у ході здійснення своєї діяльності.

РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Перспективний педагогічний досвід формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з суспільним довкіллям

Довкілля – це життєвий світ, що оточує дитину, в якому вона живе з перших днів свого життя, який вона пізнає і який дає їй можливість формувати образ свого “Я”, себе як особистість.

Соціальне довкілля – це система взаємовідносин, що виникла у суспільстві, в конкретному соціумі; це люди, суспільство, певна спільнота, соціальне довкілля люди створюють самі за певними законами і нормами спілкування; це суспільні, матеріальні і духовні умови життєдіяльності особистості [18.]

Пропонуємо ознайомитись з педагогічним досвідом видатних вітчизняних та зарубіжних педагогів у формуванні соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення із суспільним довкіллям.

Вальдорфська педагогіка є однією з різновидів втілення ідей «вільного виховання» і “гуманістичної педагогіки”. Вона може бути охарактеризована як система самопізнання і саморозвитку індивідуальності за умови партнерства з педагогом.

Основна ідея педагогічної системи – орієнтації на вільний всебічний розвиток особистості у відповідності до тенденцій віку та потенціальних можливостей людини. Саме тому навчання та виховання будуються з урахуванням поступового природнього розвитку дитини, її фізичного, духовного та інтелектуального станів на кожному з етапів.

На думку вальдорфських педагогів, дитина у своєму розвитку повторює процес еволюції людського суспільства.

Важливим завданням дошкільного вальдорфського виховання є гармонійний розвиток дітей у співзвучності з оточуючим світом, що сприяє становленню впевненої у собі особистості. Знання та навички на цьому віковому етапі діти отримують через наслідування, особливого значення набуває авторитет дорослого. Поряд із значущою людиною дитина відчуває себе впевненою і захищеною, що позитивно впливає на стан здоров'я, ставлення до світу та інших людей.

До закладу дошкільної освіти приймаються діти 3,5-4 років, коли важливим чинником розвитку особистості починає виступати соціальне середовище. Групи дитячого садка є різновіковими, що створює можливості для формування різного типу міжособистісних стосунків. Така група нагадує багатодітну сім'ю, де старші діти піклуються про менших, а молодші – наслідують старших. Внутрішнє життя дитячого садка наповнене різноманітними видами діяльності, в якій беруть участь вихователі разом з дітьми. Це створює у групі домашню атмосферу, де діти відчувають себе впевнено та захищено.

Аналіз альтернативної програми розвитку дитини за Вальдорфською педагогікою свідчить, що вона спрямована на реалізацію діяльнісного підходу до виховання й навчання.

Виховання, за цією програмою, базується на високодуховних традиціях християнства; на розумінні специфіки даного процесу (при цьому важливими аспектами є знання природних закономірностей розвитку людини, врахування природної здатності дитини до наслідування, приклад і наслідування проголошується як основний шлях розвитку).

В основу цієї концепції даної програми покладено постулат: "Повторення – мати навчання". Методика вимагає від дітей старшого

дошкільного віку і від педагогів уміння вільно й зацікавлено обговорювати різні питання, що позитивно впливає на розвиток таких умінь, як: стежити за перебігом суспільної розмови і справи; допомагають одне одному, приймати допомогу. Тобто особливість розвитку соціальної компетентності полягає в тому, що молодші діти навчаються у старших, а старші поважають молодших і допомагають їм у взаємодії з соціумом [74, с.135].

Процес виховання, який здійснюється за альтернативною програмою розвитку дитини за педагогікою М. Монтессорі, зорієнтований на розвиток духовно здорової особистості. Через емоції і почуття відкривається можливість успішної взаємодії дитини із суспільством. Ця програма сприяє розвиткові емоційно-ціннісних проявів ставлення до інших через особливе спілкування з дитиною, що ґрунтується на відмові від таких слів, як «не роби», «не заважай», «не можна» і «неправильно». Соціальна ситуація охоплює предмети, людей, правила взаємодії людей між собою і з предметами, тобто вона становить зовнішній план, «оболонку» розвитку пізнавальної активності суб'єкта. Згідно з даною програмою соціальний розвиток дитини неможливий без допомоги дорослого, оскільки від активності останнього в організації пізнавальної діяльності залежить і активність старшого дошкільника [74, с.136].

Технологія французького педагога Селестена Френа «Школа успіху і радості» заснована на ідеях гуманізму і любові до дитини.

Запропонована С. Френе педагогічна концепція вирішального значення надавало досвіду дитини, набутому в сім'ї, школі, у процесі спілкування. С. Френе був переконаний, що дитина сама створює себе як особистість, а педагог повинен допомагати розвивати те, що їй органічно притаманне. Отже, центром педагогічної діяльності він вважав

особистість дитини, яка розкриває свої потенційні можливості, її самоактуалізацію.

Основою педагогічної технології С. Френе є сформульоване на протигагу традиційній французькій школі й педагогіці “ядро цінностей”, до якого належать:

- здоров'я дитини;
- визнання дитячого прагнення до максимального саморозвитку;
- створення сприятливого для розвитку дітей середовища;
- забезпечення “природного, живого і всебічного виховного процесу”.

Усі вони визначають головну мету виховання – максимальний розвиток особистості дитини в розумно організованому суспільстві.

Основними засобами реалізації цієї мети С. Френе вважав природу.

Виховання, за твердженнями С. Френе, охоплює такі етапи:

1. Виховання у сім'ї (від народження до 2 років). Від взаємодії батьків з дитиною на цьому етапі значному мірою залежать успіхи виховання в індивідуальному, соціальному та загальнолюдському аспектах на наступних стадіях її розвитку.

2. “Дитячий заповідник” (від 2 до 4 років). Так С.Френе назвав дошкільні заклади, в яких має відбуватися виховання дітей від 2 років. Ефективною є підготовка дитини до життя в насиченому розвивальному середовищі, яке допомагає їй пізнати світ “на дотик”. Завдання вихователя полягає в постійному матеріальному і технічному вдосконаленні обладнання “заповідника”, що сприятиме набуттю дитиною досвіду.

3. Дитячий садочок (від 4 до 7 років). Чотирирічний малюк вже намагається підпорядкувати середовище собі. Виховання дитини до семи

років має відбуватися у процесі “роботи-гри” з використанням відповідних матеріалів, знарядь, технічних засобів.

4. Початкова школа (від 7 до 14 років). На думку С.Френе, саме на цьому етапі доцільним є уроки. У початковій школі дитина продовжує діяльнісне пізнання світу, освоєння навколишнього середовища в дії.

С. Френе розглядає спонтанні потреби і інтереси дитини як об’єктивні показники “життєвого потенціалу”, феномен якого він включає в організм як рушійну силу до його саморозвитку. Відповідно до “життєвого потенціалу” відбувається адаптація індивіда до навколишнього середовища, його функціонування та розвиток. Відповідно, зберігаючи “екологічність” виховного процесу, С.Френе вирішує проблему його сутності і цілей. Таким чином, він бачить сутність виховання у приведенні у відповідність сучасних умов з інстинктивними потребами дитини, а мету виховання – у збереженні і підтримці “життєвого потенціалу” [48, с.14-25].

Найважливішою виховною функцією дошкільної освіти є формування гармонійно розвиненої особистості адже дошкільник не тільки осмислює, а й сприймає оточуючий світ, усвідомлює себе в ньому. Саме від ступеня усвідомленості зовнішнього світу залежить ступінь саморозуміння. В.О. Сухомлинський спираючись на це, створює методологічну рамку для осмислення процесу саморозуміння, виокремлює параметри активності й діяльності, що репрезентують розвинену особистість дошкільника.

В. Сухомлинський зазначає, що в старшого дошкільника мають бути присутні результати розумового розвитку, а саме: мисленнєві, мнемічні, комунікативні, сенсорні здібності.

Також В. Сухомлинський зауважує “Чим менше слово передає образи безпосереднього сприймання, тим гірше сприймається ідея і, що

особливо важливо, слабшає емоційне відношення дитини до оточуючого світу”.

Ця думка є надзвичайно важливою, адже через спостереження і слово дошкільник отримує знання про природу, суспільні явища, побут, засвоює доступні йому факти навколишнього життя. Проте багато дітей, потрапивши в дитячий садок – нове для себе суспільне середовище, не вміють поводитись в колективі, будувати стосунки з незнайомими людьми [21, с.23].

Сприятливим для формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку є змістовне життя малюків у дитячому садку: цікаві заняття, різноманітні спостереження, години довкілля, екскурсії, праця, яскраві свята та ігри. Вихователю потрібно лише вміло поєднувати всі види навчально-виховної діяльності, дбати про різнобічний розвиток дітей, сприяти встановленню здорових, дружніх взаємовідносин між ними. Педагог також повинен об'єднати колектив, обговорювати з дітьми побачене та пережите ними, розвиваючи, таким чином, їх здатність будувати довірливі відносини.

Василь Сухомлинський надавав великого значення дотриманню певної системи у навчально-виховному процесі. Завдяки такій системі, на його думку, діти отримують не ізольовані, а синтезовані, об'єднані змістовними зв'язками знання. Він також вважав, що неможливо уявити процес навчання та виховання без практичних умінь і навичок, а саме: вміння спостерігати за явищами оточуючого світу, мислити, висловлювати думки про те, що бачиш, думаєш, робиш, спостерігаєш, читаєш. Адже ці вміння і навички є основою для розвитку соціально-комунікативних навичок старших дошкільників, вагомою складовою комунікативної компетенції дитини.

Він високо оцінив гру, зазначивши, що «духовне життя дитини повноцінне лише тоді, коли вона живе у світі гри, казки, музики, фантазії, творчості. Без цього вона – засушена квітка».

Ігрова діяльність має багатогранний вплив на психічний розвиток дитини, допомагає задовольнити дитячу допитливість та залучити до активного пізнання навколишнього світу. Дошкільний період є початковим етапом освоєння суспільного досвіду. Дитина розвивається під впливом вражень від оточуючого світу, у неї досить рано з'являється інтерес до життя й діяльності дорослих. Недаремно дитячу гру вважають дзеркалом суспільства [23].

Як бачимо, формуванню соціальної компетентності дитини в дошкільний період приділяли увагу багато педагогів, як вітчизняних, так і зарубіжних. Всі вони погоджуються з думкою, що саме дошкільний період сприятливий для формування основ соціалізації дитини. А також приділяють увагу розвитку соціальної компетентності у взаємодії дитини із суспільним довкіллям.

2.2. Критерії, показники та результати діагностики рівнів сформованості соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

Аналіз наукових праць, спрямований на виділення та обґрунтування критеріїв, які дозволяють з'ясувати основні вимоги, які вчені висувають в цілому: 1) критерії слід підбирати таким чином, щоб вони відображали основні закономірності функціонування об'єкта; 2) критерії мають містити суттєві ознаки предмета, які мають бути стійкими і постійними; 3) за допомогою критеріїв важливо встановлювати зв'язки між усіма компонентами аналізованого явища; 4) критерії повинні розкриватися через низку показників, за проявом яких можна доходити висновків про ступінь вираження кожного критерію; 5) критерії мають

показувати динаміку вимірюваної якості в часі та просторі; 6) якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними показниками та доповнювати один одного.

Поняття “критерій” в Академічному тлумачному словнику української мови визначене як “підстава для оцінки, визначення або класифікація чогось; мірило”. У педагогічній теорії під критеріями розуміють ті якості явища, що відображають його суттєві характеристики, а тому підлягають оцінці. Критерій – це набір ознак та властивостей явища, об’єкта, предмета, які дають змогу судити про його стан, рівень розвитку та функціонування [50, с.72-73].

Термін “показник” визначається як ознака чого-небудь; явище або подія, на підставі яких можна робити висновки про перебіг якого-небудь процесу; кількісна характеристика властивостей процесу.

Враховуючи вищезазначене, критерії повинні відповідати низці ознак: вони мають бути об’єктивними, сприяти однозначній оцінці досліджуваного конструкту, бути адекватними, валідними, тобто оцінювати саме те, що дослідник хоче оцінити, а сукупність показників повинна доволі повно охоплювати всі суттєві характеристики соціальної компетентності особистості дитини.

Характеризуючи соціально-комунікативну компетенцію дітей старшого дошкільного віку М.Айзенбарт виокремлює такі критерії та показники: “когнітивний із показниками: обізнаність із нормами соціальної поведінки, уміння розуміти емоційний стан інших дітей, розуміння дитиною специфіки ситуації спілкування, обізнаність із іграми; емоційний із показниками: уміння контролювати свої емоції та настрої, володіння соціально прийнятими способами вираження емоцій, емоційна спрямованість на однолітків у групі, здатність будувати безконфліктні взаємини; комунікативно-інтерактивний із показниками: уміння вести

діалог із дорослими і ровесниками, отримувати необхідну інформацію під час діалогу, взаємодіяти в процесі ігрової діяльності, співвідносити свої бажання із інтересами інших, вислуховувати співрозмовника, спокійно відстоювати власну думку” [2, с. 10]

Відповідно до сутності та структури соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку виокремлено компоненти: когнітивний (визначає те, як саме дитина вирізняє себе з-поміж оточення, як співвідносить себе із ним, тобто розуміння нею самої себе як суб’єкта власної життєдіяльності та характеризує наявність у неї уявлень про суспільне довкілля); емоційно-комунікативний (обумовлюється важливістю емоційної та комунікативної сфери, набутим досвідом мовленнєвого спілкування, дотриманням відповідних комунікативних стратегій, що дозволяє дитині досягати бажаного результату взаємодії з іншими); поведінково-практичний (легко орієнтується в новій обстановці, здатна вибирати адекватну альтернативу поведінки, знає міру власним можливостям, вміє попросити про допомогу і запропонувати її, поважає бажання інших людей, може включитися в спільну діяльність з однолітками та дорослими, не буде перешкоджати своєю поведінкою іншим, стримує себе і заявляє власні потреби в прийнятній суспільній формі) [29, с. 86].

Досліджуючи процес формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку нами виокремлено такі критерії: емоційно-почуттєвий, який виявляє емоційні реакції дитини, її ставлення до людей, прагнення робити добрі вчинки, надавати емоційну підтримку та реалізується в емпатії; здатності до співпереживання, співчуття, увазі до переживань і почуттів інших людей; мотиваційно-ціннісний, що репрезентує наявність ціннісних орієнтацій, які відповідають вищим потребам особистості та соціуму; діяльнісно-поведінковий, який

передбачає наявність досвіду спілкування, що характеризується вміння знаходити ефективні форми співробітництва з дітьми та дорослими, актуалізацією соціального досвіду в соціально-значущій діяльності, адекватності поведінки соціальним нормам” [42].

Ми обрали дані критерії для використання у нашому дослідженні адже на нашу думку вони найкраще описують аспекти формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що “завдяки спілкуванню з дорослими, як носіями суспільно-історичного досвіду людства, в дитини з’являються інтерес та вміння розуміти інших, долучатися до спільної діяльності з однолітками та дорослими, об’єднувати з ними свої зусилля для досягнення спільного результату, оцінювати власні можливості, поважати бажання та інтереси інших людей. Взаємодія з іншими людьми є своєрідним видом входження дитини в людський соціум, що вимагає уміння узгоджувати свої інтереси, бажання, дії з іншими членами суспільства” [8, с. 5].

Формування основ соціальної компетентності дитини старшого дошкільного віку визначається специфікою дитячої діяльності, комунікативними мотивами, віковими особливостями оволодіннями вербальними і невербальними засобами спілкування, своєрідністю буття й внутрішнього світу дитини-дошкільника.

Формування основ соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення із суспільним довкіллям залежить від вибраних методів та засобів у процесі навчально-виховної роботи з дошкільниками.

На основі визначених критеріїв та показників соціальної компетентності дітей було схарактеризовано рівні соціальної

компетентності дітей старшого дошкільного віку: високий, середній, низький.

Високий рівень сформованості основ соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку характеризується обізнаністю дитини з образом самої себе, власним “Я”, свої місцем у системі людської життєдіяльності; з елементарними соціально-моральними нормами міжособистісних стосунків; умінням дотримуватись норм міжособистісних взаємин під час спілкування; здатністю самостійно встановлювати й підтримувати контакти з іншими дітьми, узгоджувати свої дії, поведінку з іншими, допомагати їм; сформованим умінням обирати відповідні способи спілкування в різних життєвих ситуаціях, володінням правилами поведінки в конфліктах; уміннями ідентифікувати почуття та вчинки людей із власними, висловлювати особисту позицію, уміння сформулювати своє ставлення до вчинків і поведінки інших, давати їм моральну оцінку; умінням діяти відповідно до соціально-моральних еталонів у різних ситуаціях [53, с.85].

Середній рівень сформованості основ соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку характеризується достатньою обізнаністю дитини з образом самої себе, власним “Я”, все ж наявними труднощами у визначенні свого місця в системі людської життєдіяльності; обізнаністю з елементарними соціально-моральними нормами міжособистісних стосунків, але труднощами в дотриманні норм міжособистісних взаємин під час спілкування, частковими труднощами в самостійному становленні й підтримці контактів з іншими дітьми, узгодженні своїх дій, поведінки з іншими, допомозі їм; частково сформованим умінням обирати відповідні способи спілкування в різних життєвих ситуаціях, не завжди правильною поведінкою в конфліктах; їхні уміння ідентифікувати почуття та вчинки персонажів із власними,

висловлювати особисту позицію виявляється епізодично, уміння сформулювати своє ставлення до вчинків і поведінки інших, дати їм моральну оцінку залежить від зовнішніх чинників; уміння діяти відповідно до соціально-моральних еталонів у різних ситуаціях, виявляється епізодично [53, с. 85-86].

Низький рівень сформованості основ соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку характеризується відсутністю у дитини знань про образ самої себе, власного “Я”, труднощами у визначенні свого місця в системі людської життєдіяльності; необізнаністю з елементарними соціально-моральними нормами міжособистісних взаємин, труднощами в дотриманні норм міжособистісних стосунків в процесі спілкування, встановленні й підтримці контактів з іншими дітьми, узгодженні своїх дій, поведінки з іншими (допомога їм здійснюється після підказки дорослого); відсутністю вміння обирати відповідно способи спілкування в різних життєвих ситуаціях, неправильною поведінкою в конфліктах [53, с.86].

Дослідження формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення із суспільним довкіллям та в подальшому впровадження авторської експериментальної програми “Мій світ” допоможе в підвищенні рівня сформованості соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Дослідження щодо сформованості рівня соціальної компетентності у старших дошкільників було проведено на базі Більковецького дошкільного навчального закладу. Всього в експериментальному дослідженні взяло участь 20 дітей.

Метою констатувального етапу експерименту було діагностування рівнів сформованості соціальної компетентності дітей старшої

дошкільної групи за розробленими критеріями та показниками: емоційно-почуттєвим, мотиваційно-ціннісним, діяльнісно-поведінковим.

Матеріали методик для діагностики сформованості основ соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку відповідно до зазначених критеріїв та показників подано у таблиці 2.1

Таблиця 2.1

**Критерії, показники та методики діагностики рівнів
сформованості соціальної компетентності дітей старшого
дошкільного віку**

Критерії	Показники	Методики
Емоційно-почуттєвий	Виявлення моральних уявлень і почуттів дітей.	“Що таке добре і що таке погано”
Мотиваційно-ціннісний	Особливості побудови взаємин, особливості комунікації, паралельно виявити значущі для дитини чинники соціалізації	Ситуативна гра “Робінзонада” (адаптований варіант методики В. Авраменкової)
Діяльнісно-поведінковий	Здатність дітей старшого дошкільного віку аналізувати ситуацію, передбачати можливі варіанти розгортання подій	Ситуація вибору з використанням картинок
	соціальні та діяльнісні пріоритети дітей, виявити вміння дітей старшого дошкільного віку адаптуватися до умов, що	Дидактична гра “Доручення”

	змінюються, будувати стосунки з однолітками	
--	--	--

Опишемо запропоновані дітям завдання відповідно до критеріїв і показників соціальної компетентності.

Критерій: емоційно-почуттєвий

Показник: виявлення моральних уявлень дітей

Методика “Що таке добре і що таке погано”.

Вік: старший дошкільний

Форма оцінювання: індивідуальне опитування

Інструкція: на основі власного досвіду, дайте відповідь на питання:

1. Тобі подобається, коли тебе поважають твої друзі?

А) Подобається

Б) Не дуже подобається

В) Не подобається

2. Що робитимеш якщо побачиш, що твій друг насмітив (-ла) на вулиці, кидає (-ла) на землю фантики від цукерок?

А) Зроблю зауваження і допоможу прибрати

Б) Зроблю зауваження і почекаю поки він все прибере

В) Розповім вихователю і нехай він змусить його прибрати

3. Ти взяв (-ла) у друга (подруги) книгу і порвав (-ла) її, як ти вчиниш?

А) Підклею книгу або попрошу своїх батьків купити нову

Б) Не знаю

В) Тихенько віддам, щоб не помітили

4. Що ти зробиш, якщо під час їжі розлив (-ла) суп і накришив (-ла) на столі.

А) Вибачуся і приберу за собою

Б) Не знаю

В) Нічого робити не буду, є ж прибиральниця

5. Часто ти приходиш в садочок в брудному одязі?

А) Ні

Б) Іноді

В) Так

1. Як ти вчиниш якщо твій друг або подруга зіпсував (-ла) річ вихователя і сховав (-ла) її?

А) Допоможу вибачитися перед вихователем і зізнатися у вчинку

Б) Скажу що треба вибачитись перед вихователем і зізнатися у вчинку, але нехай вибачається сам

В) Зроблю вигляд, що не помітив

7. Часто ти уступаєш місце в автобусі літній людині або жінці?

А) Часто

Б) Іноколи

В) Майже ніколи

8. Часто ти пропонуєш батькам (друзям) допомогти у прибиранні?

А) Часто

Б) Іноді

В) Майже ніколи

Обробка даних:

За першу відповідь (А) 3 бали,

За другу відповідь (Б) 2 бали,

За третю відповідь (В) 1 бал

Результат:

Високий рівень (17-24 балів) у 35% дітей: такі діти відрізняються наявністю високих пізнавальних мотивів, прагненням орієнтація на інтереси і потреби інших людей, спрямованість їх особистості на себе або на потреби інших. Часто спостерігається відмова від власних інтересів на

користь інтересів інших, які потребують допомоги. Вони дуже чітко дотримуються всіх вказівок вчителя, сумлінні та відповідальні, сильно переживають, якщо отримують незадовільні оцінки або зауваження педагога. Прагнуть здійснювати моральні вчинки і спонукають інших. Намагаються приймати рішення відповідно до моральних норм.

Середній рівень (9-16 балів) у 50% дітей: такі діти досить благополучно відчують себе в школі, проте вони найчастіше прагнуть до реалізації власних інтересів з урахуванням інтересів інших. Для них характерне прагнення до міжособистісної конформності і збереженню добрих відносин. Пізнавальні мотиви у таких дітей сформовані в меншій мірі. Намагаються робити вчинки на основі моральних норм, проявляють моральні якості.

Низький рівень (0-8) у 15% дітей: школярі відвідують школу неохоче, прагнуть до реалізації власних інтересів без урахування інтересів інших, вважають за краще уникати відповідальності, моральні норми засвоюють з працею і відсутнє бажання дотримуватися їх відчують проблеми в спілкуванні з однолітками, взаєминах з дорослими

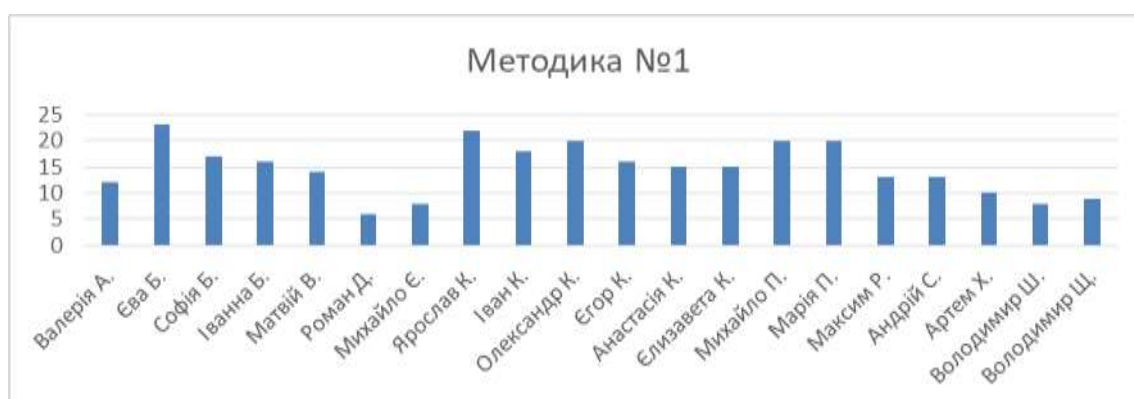

Рис. 1.1. Результати діагностики рівня сформованості соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку за емоційно-почуттєвим критерієм (констатувальний етап експерименту)

Ситуативна гра “Робінзонада” (адаптований варіант методики В. Авраменкової)

Критерій: Мотиваційно-ціннісний

Показник: особливості побудови взаємин, особливості комунікації, паралельно виявити значущі для дитини чинники соціалізації.

Мета: визначити особливості побудови взаємин, особливості комунікації, паралельно виявити значущі для дитини чинники соціалізації. Результати, одержані в процесі цього обстеження, досліджено методом факторного аналізу.

Матеріали: іграшкова рація для створення моменту гри, лист протоколу дослідження, картинки.

Індивідуальна бесіда.

Вихователь починав свою бесіду такими словами: “Давай пофантазуємо. Уяви себе Робінзоном на нежилому острові. На цьому острові ростуть чудові плодові дерева, живуть лагідні тварини. Однак на острові немає жодного предмета із звичайного життя, окрім рації, яка працює тільки кілька хвилин на добу. За допомогою цієї рації ти маєш шанс замовити собі предмети з наведеного переліку. Отож вирушаймо! Але пам'ятай, що зробити замовлення ти зможеш лише тричі – через день, через тиждень, через місяць”. Картинки:

1. Ласощі, морозиво
2. Книги, журнали, газети
3. Радіоприймач
4. Телевізор
5. Комп'ютер
6. Відеомагнітофон
7. Товариш (друг чи подруга)

8. Мама

9. Тато

10. Улюблені іграшки.

Отже, по радії, яка почне працювати через годину після вашої появи на острові, потім наступного дня, потім через тиждень, через місяць ти матимеш можливість замовити собі на острів будь що чи будь кого.

Рис. 1.2. Результати діагностики рівня сформованості соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку за мотиваційно-ціннісним критерієм (констатувальний етап експерименту)

Методика № 3. Ситуація вибору з використанням картинок

Критерій: Діяльнісно-поведінковий

Показник: здатність дітей старшого дошкільного віку аналізувати ситуацію, передбачати можливі варіанти розгортання подій

Мета: виявити здатність дітей старшого дошкільного віку аналізувати ситуацію, передбачати можливі варіанти розгортання подій

Матеріал: сюжетні картинки із зображенням складних ситуацій (розбито вазу; порвано штани; забруднив одяг).

Інструкція до виконання: Експериментатор звертався до дітей:

“Подивись уважно на цю картинку. Що тут намальовано? Визнач, якою буде реакція мами? Що вона скаже, коли побачить, що донька розбила її улюблену вазу?”

Методичний коментар: Якщо дитина не відповідала, експериментатор пропонував варіанти відповідей сам, пропонуючи зробити вибір із запропонованих варіантів. Відповіді дітей фіксували в протоколі.

Високий рівень: Дитина самостійно дала оцінку ситуації, зображених на ілюстрації. Розкрила суть побаченого і підбрала можливі варіанти поведінки.

Середній рівень: дитина затрудняється відповісти стосовно заданої ситуації, вибирає відповідь із запропонованих вихователем, частково

Низький рівень: взагалі не може придумати жодного варіанту розвитку ситуації, навіть з допомогою вихователя не може змодельовати ситуацію.

Рис. 1.3. Результати діагностики рівня сформованості соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку за діяльнісно-поведінковим критерієм (констатувальний етап експерименту)

Методика 4. Дидактична вправа “Доручення”

Мета: з'ясувати соціальні та діяльнісні пріоритети дітей, виявити вміння дітей старшого дошкільного віку адаптуватися до умов, що змінюються, будувати стосунки з однолітками.

Матеріал: картки зі схематичним зображенням різних доручень (сходити в іншу групу і запросити на виставу; організувати рухливу гру, полити квіти, зібрати іграшки на прогулянку).

Інструкція до виконання: Експериментатор пропонував дитині обрати будь-яку картку, розглянути, що на ній зображено. Потім звертався до дітей з проханням: “Виконай те, що зображено на картці: запроси малюків на виставу (“дітей пограти”, “полий квіти”, “збери іграшки на прогулянку”).

Методичний коментар: Методика проводилась у формі спостереження, під час якого звертали увагу на такі аспекти: як дитина зрозуміла доручення; які доручення діти виконують більш охоче: чи то суто механічні (полити квіти, зібрати іграшки), чи доручення, що вимагають прояву певних організаторських та комунікативних умінь; обираючи доручення дитина орієнтується на дорослого чи робить це самостійно. Всі дані відзначили в протоколі.

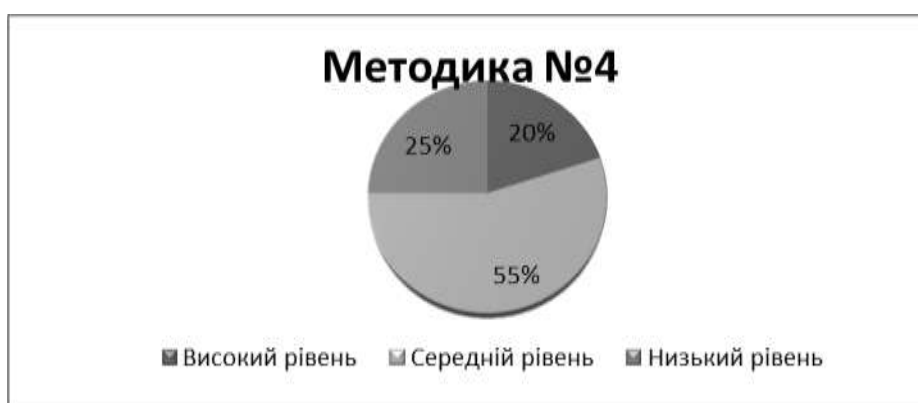

Рис. 1.4. Результати діагностики рівня сформованості соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку за спостереженням вихователя (констатувальний етап експерименту)

Узагальнені результати діагностики за всіма критеріями відображені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Узагальнені результати діагностики рівня сформованості
соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку
(констатувальний етап експерименту)**

Критерії	Рівні сформованості					
	Низький		Середній		Високий	
	кількість дітей	%	кількість дітей	%	кількість дітей	%
Емоційно-почуттєвий	3	15	10	50	7	35
Мотиваційно-ціннісний	6	30	12	60	2	10
Діяльнісно-поведінковий	5	25	12	60	3	15

Результати проведеного констатувального етапу дослідження свідчать про недостатній рівень сформованості соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Виявлені проблеми спонукали нас до розробки та впровадження авторської експериментальної програми формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку “Мій світ”.

2.3. Авторська експериментальна програма формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку “Мій світ”

На основі теоретичного аналізу проблеми, вивчення педагогічного досвіду та враховуючи результати констатувального експерименту ми розробили авторську експериментальну програму формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення із суспільним довкіллям.

Мета розробленої програми – підвищення рівня сформованості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення із суспільним довкіллям. Для досягнення цієї мети нами було розроблено та реалізовано з дітьми комплекс занять соціальної спрямованості. До їх структури входять різні форми, методи, прийоми роботи.

Завдання програми:

- сформувати у дітей чіткі уявлення про правила поведінки у суспільстві;
- сформувати уявлення про своє здоров'я, про цінність життя;
- сформувати почуття патріотизму, любові до своєї батьківщини ;

Експеримент був направлений на перевірку визначених у гіпотезі дослідження організаційно-педагогічних умов формування в старших дошкільників соціальної компетентності у процесі ознайомлення із суспільним довкіллям. Організаційна форма – заняття. Програма була розроблена та реалізована на базі Більковецького дошкільного навчального закладу. В експерименті взяли участь 20 дітей.

Таблиця 2.3

**Авторська експериментальна програма формування
соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку у
процесі ознайомлення із суспільним довкіллям “Мій світ”**

№ п/п	Тема заняття	Мета заняття
Заняття 1	Ознайомлення дітей з державними та національними символами України	Сформувати у дітей поняття про національні символи; розповісти історію України; виховувати почуття патріотизму; зміцнити бажання дізнаватися більше про батьківщину; виховувати любов до українських традицій.
Заняття 2	Хай у серці кожної дитини живе любов до Батьківщини	Сформувати знання дітей про нашу неньку – Україну; закріпити поняття "патріотизм"; формувати національну гідність; виховувати поважне ставлення до України, бажання дотримуватись народних звичаїв і традицій.
Заняття 3	Скарби українського народу	Поглиблювати знання про красу та мелодичність рідної мови; формувати знання про роль мови у житті людини; виховувати патріотизм, любов до рідної мови.
Заняття 4	Рушник з бабусиної скрині	Сформувати знання про вишитий рушник, про те, що це є предмет національного побуту. Розвивати у дітей естетичний смак. Виховувати

		духовні та моральні цінності, бережливе ставлення до традиційних речей.
Екскурсія	Царство Книг. Екскурсія до бібліотеки	Закріпити знання про бібліотеку та професію бібліотекаря, про те звідки до нас прийшла книга; уточнити з дітьми правила користування книжками; розвивати інтерес до читання; виховувати бережливе ставлення до книжки.
Екскурсія	Екскурсія на кухню	Розвивати навички безпечної поведінки на кухні; ознайомити з небезпечними предметами на кухні; розповісти про професію кухаря, показати знаряддя праці; виховувати безпечне поводження та обережність в діях, повагу до праці кухаря. Розвивати інтерес до професії.
Екскурсія	Бережи себе, малюк. Екскурсія до медичного пункту	Узагальнити знання про професію лікаря, ознайомити з правилами надання першої медичної допомоги; вчити розпізнавати ознаки хвороби, правилам догляду за собою; виховувати повагу та вдячність до професії лікаря.

Екскурсія	Знайомство з професією пожежника	Вчити дітей розрізняти професії, ознайомити з приладдям, яке використовує пожежник у своїй роботі; вчити правилам поведінки при виникненні пожежі, розрізняти небезпечні ситуації; виховувати повагу до людей різних професій.
Вікторина	Права й обов'язки дітей	Ознайомити дітей з їх основними правами й обов'язками (право на ім'я, на сім'ю, на любов та турботу, на харчування, на житло, на освіту, на лікування, відпочинок) і сприяти їх дотриманню у повсякденному житті; вчити аналізувати, міркувати, робити висновки; виховувати почуття поваги до інших людей, найкращі моральні якості та почуття.
Заняття 10	Я самий-самий. Право на збереження своєї індивідуальності	Формувати уявлення про те, що всі люди різні, індивідуальні, і потрібно приймати їх такими, які вони є; познайомити з правом на збереження своєї індивідуальності; вчити оцінювати і цінувати себе, підкреслити особливість, неповторність кожної дитини; Виховувати взаєморозуміння; доброзичливі стосунки між дітьми.

Заняття 11	Попрацював- відпочинь	Спонукаати до прояву активності в різних видах діяльності. Навчати брати участь у посильній праці. Викликати інтерес до фізичних вправ; продовжити знайомство дітей з правами, зокрема ознайомити з правом на працю та відпочинок. Викликати бажання підтримувати порядок і затишок у житловому середовищі. Виховувати дбайливе ставлення до предметів побуту та вжитку; формувати бережне ставлення до предметів, що оточують. Вчити виробляти елементарні судження про свої вчинки, порівнювати їх з іншими.
Заняття 12	Право на ім'я	Ознайомити дітей з положенням: кожна людина має право на ім'я, закріплене документом «Свідоцтво про народження»; вчити вмінню називати повним іменем своїх батьків, друзів; познайомити з поняттям «по батькові». Виховувати повагу один до одного, до оточуючих людей.

Програма реалізована протягом шести календарних місяців.

Зміст занять спрямований на формування соціальної компетентності шляхом ознайомлення дітей з суспільним довкіллям. Ми

визначили три основних напрямки для формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку, а саме: патріотичне виховання, правове виховання та ознайомлення зі світом професій. На нашу думку ці напрями найефективніше розкривають завдання соціальної компетентності.

На заняттях було застосовано різні методи і прийоми: бесіда, розповідь, спостереження, гра. Та найбільш ефективним методом виявилися екскурсії. Цей метод найповніше розкриває суть соціальної компетентності, адже дитина перебуває у безпосередньому контакті з суспільним середовищем, де має можливість не тільки бути пасивним спостерігачем, а й активно бере участь у діяльності.

Кожна з трьох груп занять включає в себе по 4 заняття.

Перша група занять – патріотичне виховання.

Заняття 1

Під час проведення заняття на тему “Ознайомлення дітей з державними та національними символами України” з дітьми було узагальнено систему знань про національну символіку. Заняття було спрямоване на формування у дітей патріотичних почуттів. Заняття відбувалося у формі уявної мандрівки, на якій діти ознайомилися з державними символами та “скарбами” нашої нації. Було наголошено що “скарби” незвичайні, їх “відчують люди серцем”. Перша зупинка під назвою “Без верби і калини – нема України” відкрила для дітей знання про вербу та калину – одні з головних символів нашої держави, діти з зацікавленістю слухали легенди та повір’я про них. На наступній зупинці “І на тім рушникові” діти, оглянувши предмет українського побуту вишитий рушник отримали знання про нього як про символ нашого народу. Також було сформовано уявлення про різноманітні вишиванки та українські віночки. Зупинка “Чий віночок найкращий” ознайомила дітей

з віршом В. Паронової “Ой віночку, мій віночку”, було проведено українську народну гру “Віночок”, під час якої діти активно приймали участь. Також було проведено дидактичну гру “Склади віночок”, діти спільно з вихователем прив’язували до нього стрічки, прослуховуючи пісню. На останній зупинці “Державні символи України” дітям було запропоновано прослухати легенду про трьох синів, які прославляють землю Україну (Прапор, Герб і Гімн). На закінчення було проведено бесіду за змістом заняття-мандрівки. Протягом усього часу діти були активними слухачами та з зацікавленням виконували усі завдання.

Заняття 2

Тема заняття №2 нашої експериментальної програми “Хай у серці кожної дитини живе любов до України” теж носить патріотичний характер. Заняття інтегроване. В основу покладено закріплення знань про Батьківщину. В організаційній частині діти ділилися своїми знаннями про визначення слова “батьківщина”. Вихованка навчального закладу продеklamувала вірш під назвою “Батьківщина”, що напередодні вивчила з батьками. В основній частині перед дітьми було поставлено запитання “Чи тільки у людей є Батьківщина?” що стало підведенням до прослуховування оповідання В. Сухомлинського “Відлітають журавлі”. Після того як діти прослухали оповідання, давали відповіді за змістом і ділились враженнями від почутого. Про державні символи (Герб, Прапор, Гімн) вже на основі вивченого на минулому занятті – мандрівці діти підготували свої розповіді. Окрім державних символів було згадано й про національні (жито, барвінок, верба, калина та ін.). Фізкультхвилинка відбулася теж на патріотичній ноті. Зміст її складається з вірша про Батьківщину. Для закріплення знань про символіку України було запропоновано дидактичну гру “Відгадай, назви та покажи” та Вікторина “Моя Україна”, де вихованці давали відповіді за змістом заняття. Ще

однією цікавою формою роботи було прослуховування прислів'їв про рідний край. Закінчили наше заняття милозвучною піснею про Україну.

Заняття 3

Заняття №3 «Скарби українського народу» спрямоване на поглиблення знань про красу української мови, знання якої є складовою соціальної компетентності дитини старшого дошкільного віку. Дане заняття було урізноманітнено піснями, загадками, закличками, потішками, іграми, скоромовками та прикметами. У ході заняття було проведено дидактичну вправу «Колискові пісні які?». Дидактична гра «З якої казки» показала знання дітьми українських народних казок. Народна рухлива гра «Подоланочка» емоційно налаштувала дітей на український лад. Цікавинкою заняття став пошук «Народної торбинки» яка була вивішена на карті України, у якій заховано прикмети. За допомогою предметних та сюжетних картинок, які знаходились у торбинці діти повинні були згадати прикмети. Також на карті була корзинка-мудринка, у ній було «заховано» прислів'я та приказки які склав наш народ». Прислів'я діти згадували у ході гри «Закінчи прислів'я» (Слово до слова – зложиться...мова та ін.). Підводячи підсумок заняття ми обговорили з дітьми що ж таке скарби українського народу та чому вони важливі для нашого життя.

Заняття 4

Заняття на тему «Рушник з бабусиної скрині» проведено з метою закріпити знання дітей про рушник, як символ України, про орнаменти на рушниках та їх значення для українців, про те, що це предмет українського побуту. На початку заняття до дітей завітав «друг з Африки Стів», який нічого не знає про український побут та традиції. Тому завданням заняття було допомогти Стіву освоїтись в Україні, за яке діти взялися з охотою. Заняття було проведено на початку у шкільному музеї

української культури, а потім у групі. Працівник музею розповів дітям про оздоблення української хатини зараз і в давнину. Звернув увагу дітей на оздоблення хати вишитими рушниками, а також розказав хто займається вишивкою рушників і що означають орнаменти на них. По завершенню міні екскурсії діти повернулися до дитячого садочка, де їм було запропоновано вправу «Виклади візерунок», це були готові рослинні елементи, які необхідно було розкласти на прямокутному аркуші паперу. Після вправи діти посідали за свої місця, перед ними вихователь виклала декілька зразків вишитих рушників і наголосив, що всі вони подаровані бабусею, яку в подальшому запросила в гості на заняття. Гостя бабуся розповіла дітям про те для чого вона вишиває рушники, чому їй так подобається це заняття, звернула увагу дітей на те що рушник – це оберіг. У підсумку заняття діти підводили підсумки разом з «другом Стівом» про традиції українського народу та один з його символів – вишитий рушник.

Друга група занять – ознайомлення зі світом професій.

Заняття 1

Тема «Царство Книг. Екскурсія до бібліотеки». Метою даної екскурсії було надання знань про професію бібліотекар, про місце зберігання книг – бібліотеку, правилами поводження з книгою та іншими видами видань, про правила поведінки у даному приміщенні, також ознайомлення з суміжними професіями – письменник, художник, друкар. Перед проведенням даного заняття було виконано попередню роботу з дітьми, а саме ремонт та підклеювання книжок. У даному занятті – екскурсії було використано ігровий момент, дівчинка Аліса з казки «Пригоди Аліси в Країні Чудес» від дій підступної Червоної Королеви випала зі своєї книжки і тепер не може потрапити назад. Перед дітьми постало завдання знайти книжку Аліси і повернути її назад. Для цього дітям було запропоновано відвідати місце, де зберігаються усі книжки. У

приміщенні бібліотеки дітей зустріла працівник, яка зацікавила дітей вступним віршом «Я – бібліотекар», після чого дозволила дітям оглянути залу та книжки на полицях. Бібліотекар розказала про свої обов'язки та правила поведінки тут. По завершенню бесіди вона провела з дітьми опитування що вони запам'ятали з її розповіді. Діти були вражені екскурсією після повернення в групу.

Заняття 2

Наступна екскурсія була організована на кухню. Тут діти привітались з кухарем, оглянули приміщення, ознайомились з приладдям, яке використовує працівник у своїй роботі, після чого завітали до їдальні, де кухар детально розповіла про правила поведінки під час перебування на кухні та в їдальні. Також було наголошено на правилах користування кухонним приладдям та електричними приладами. Цікава дидактична гра «Приготуємо борщ» стала чудовим підсумком екскурсії, також вихователь запропонувала дітям розгадати загадки про кухонні прилади та продукти харчування. Після екскурсії дітям було запропоновано солодкий компот і бутерброди, які вони приготували самостійно.

Заняття 3

Екскурсія №3 «Бережи себе, малюк. Екскурсія до медичного пункту». Метою її було ознайомлення дітей з найбільш характерними діями медичного працівника під час огляду дітей та надання їм першої медичної допомоги. Формування у дітей знань про професію, її особливості, важливість. Екскурсія розпочалася у групі, де вихователь звернула увагу на плач, діти замовкли та почали прислухалися. Виявилось що це плаче лялька, у неї була температура. Перед дітьми постало завдання, чим ми можемо допомогти, щоб та одужала. Діти запропонували відвести ляльку у лікарню, після чого всі відправилися до медичного пункту. У приміщенні дітей зустріла лікар, яка виміряла ляльці

температуру, та зробила всі необхідні процедури при огляді. Діти з зацікавленістю спостерігали за її діями. Після цього лікар наголосила на основних правилах, яких потрібно дотримуватися щоб бути здоровим, запропонувала оглянути її кабінет. Також задля зацікавленості вихованців вона зважила дітей та виміряла їх зріст. Підсумок екскурсії бу проведений після повернення дітей у групу, для цього було проведено бесіду з запитаннями про професію лікаря.

Заняття 4

«Знайомство з професією пожежника» відбулося у спортивній залі у формі заняття з фізичного виховання. Дітей зустрів пожежник, він привітався з дітьми та запитав що вони знають про його професію, після чого розповів про свої обов'язки та особливості роботи. Була проведена гра з м'ячем, в ході якої за допомогою вірша пожежник перевіряв чи знають діти предмети від яких може виникнути пожежа. Також одним із етапів роботи з дітьми була естафета «Виклик пожежних», діти з захопленням виконували завдання від пожежного. Для перепочинку вихователем була проведена бесіда на тему «Якщо виникла пожежа, чим небезпечний вогонь». Після бесіди пожежник запропонував дітям побувати у ролі рятівників, для чого було проведено естафету « «101» поспішає на допомогу». У ході цього завдання діти повинні були пройти через перешкоди, набрати у відерце води і повернутися на старт. У підсумку діти прослухали поради від пожежника щодо дій у разі виникнення пожежі. По закінченню заняття діти отримали медалі «Юний пожежник».

Основним завданням другої групи занять було виховання у дітей поважливого ставлення до людей різних професій та формування знань про правила поведінки під час знаходження поза межами дому та дитячого садочка.

Третя група занять - Мої про свої права та обов'язки

Заняття 1

Заняття №1 «Права й обов'язки дітей». Метою даного заняття було ознайомити дітей з поняттям «Право», «Обов'язок», ознайомити з різними видами прав (на ім'я, на сім'ю, на любов та турботу, на харчування, на житло, на освіту, на відпочинок та лікування). Для даного заняття було використано безліч матеріалів для зацікавлення дітей (чарівна скриня, свідоцтво про народження, сімейні фотографії дітей, книга – розгортка «Права дітей»). Перший предмет зі скриньки, з яким вихователь ознайомила дітей було свідоцтво про народження, діти розглядали його і не могли зрозуміти що це за папірець, але після пояснення діти зрозуміли що це є важливий документ, а обов'язком кожного є зберігати його. Після цього з дітьми була проведена дидактична вправа «Назви себе по-батькові» для подання знань про право на ім'я. Наступним предметом зі скрині було сердечко, яке допомогло у роз'ясненні дітям що кожен має право на любов і турботу. Далі вихователь вийняла зі скрині сімейні фото, в яких діти могли впізнати себе і своїх батьків, переглядання фотографій допомогло у поясненні права дитини на сім'ю, а обов'язком кожної дитини є шана до батьків, повага до дорослих, піклування про менших. Коли діти дістали зі скрині продукти харчування, то були здивовані і не розуміли на яке право вони вказують. Це право на харчування. Про право на освіту діти дізналися коли вихователь показав книгу, а з правом на лікування коли переглянули сюжетну картинку про лікарню. Найбільше дітям сподобалося право на відпочинок, тому що дізналися про нього у процесі гри у підсумку. Також на останньому етапі заняття було проведено гру «Все буде добре».

Заняття 2

Детальніше про права й обов'язки діти були проінформовані на занятті «Я самий-самий. Право на збереження своєї індивідуальності». Заняття на меті мало вказати дітям на їх індивідуальність. Всі люди різні, потрібно приймати їх такими які вони є. Право на збереження своєї індивідуальності вчить любити себе, оцінювати свої вчинки, почувати себе неповторним і особливим. Основним завданням заняття було виховувати взаєморозуміння, доброзичливі стосунки між дітьми. Діти переглянули мультфільм про права. На основі казок, які вони знають було розглянуто права. Казки К. Чуковського «Мийдодір», «Лікар Айболить», «Снігуронька», «Маша і Ведмідь» розкривають право на лікування. У казках «Попелюшка», «Золотий ключик», «Кирило Кожум'яка» наведено приклад, коли діти мають право на захист та відпочинок. Право на житло порушено у казці «Заяча хатинка». Дітям було запропоновано гра «Так, ні»: якщо вихователь називає право яке існує – діти плескають в долоні, а якщо не існує – тупотять ногами. Гра покликана закріпити з дітьми знання про права. В основній частині заняття було інсценізовано казку «Колобок» на новий лад. Також було розглянуто й інші права: на харчування (казка «Лисиця та журавель») право на ім'я (казка «Гидке качення»). Для закріплення права на ім'я було проведено гру «Імена». Головну тему заняття, а саме право на індивідуальність, розкрито на основі казки «Дюймовочка». На цьому етапі заняття була проведена бесіда про те що кожна дитина не схожа на іншу, у всіх багато спільного, але кожен з нас унікальний, індивідуальний. На закріплення знань про право на індивідуальність діти разом з вихователем виготовляли чоловічків з підручних матеріалів. У підсумку заняття було продекламовано вірш «Ми діти планети земля».

Заняття 3

Заняття №3 «Попрацював – відпочинь» мало на меті ознайомити дітей з правом на відпочинок. Викликати бажання підтримувати порядок і затишок у житловому середовищі, а також виховувати дбайливе ставлення до предметів побуту та вжитку. На початку заняття вихователь звернув увагу дітей на безлад у групі та провела дидактичну гру «Кому потрібна допомога?». Далі вихователь зачитала вірш «Маленька господиня» після якого була проведена бесіда за змістом. Після чого діти були розподілені на групки за допомогою дидактичної гри «Збери листочки» щоб прибрати в ігрових зонах. Вихователь взяла на себе частину роботи, непосильну для дітей. У підведенні підсумків провели бесіду за побаченим після прибирання групи. Далі вихователь наголосила на праві людини на відпочинок. Оскільки діти гарно попрацювали їм було запропоновано декілька ігор на вибір та перегляд вистави лялькового театру до казки «Колосок». Після вистави у підсумку проведено бесіду за змістом побаченого та пригадано прислів'я про працьовитість та лінощі.

Заняття 4

Заняття №4 «Право на ім'я». Мета: закріпити поняття про право на ім'я, закріплене документом «Свідоцтво про народження», вчити вмінню називати повним ім'ям своїх батьків та друзів; познайомити з поняттям «по батькові». Виховувати повагу один до одного, до оточуючих людей. Розпочалося заняття з ситуативної задачі: уявіть що перед вами стоять дві дівчинки, однаково одягнені, одного і того ж зросту, колір волосся та очей у них теж однаковий. Як ми зможемо їх розрізнити? Після встановлення правильної відповіді, вихователь загострила увагу дітей на праві на ім'я. В основній частині було проведено гру «Звернись на ім'я» та «Впізнай мене». Переглянувши свідоцтво про народження вихователь запропонувала дітям попросити мама чи тата щоб вони показали їм їхні свідоцтва про народження вдома. У підсумку заняття була проведена гра

«Імена» та влаштовано конкурс «Знавців» - хто надав найбільше правильних відповідей по темі заняття, був нагороджений заохочуваним сюрпризом. Також, діти отримали анкети, які мали заповнити вдома їхні батьки разом з ними.

Зміст анкети

Я _____.

1. Моє ім'я. Чому мене так назвали? В честь кого?
2. Хто називався так в сім'ї?
3. Хто з великих людей носив це ім'я?
4. Що означає моє ім'я?
5. Як мене лагідно називають вдома (мама, тато, рідні, друзі)?
6. Які імена мені подобаються.
7. Як би мене називали в іншій країні.

Зміст занять покладено на формування у дітей соціальної компетентності засобами ознайомлення з національною символікою, правилами поведінки серед людей та ознайомлення з правами та обов'язками, що входять в систему знань з ознайомлення з суспільним довкіллям.

Висновки до розділу 2

Формування основ соціальної компетентності дитини старшого дошкільного віку визначається специфікою дитячої діяльності, комунікативними мотивами, віковими особливостями оволодіння вербальними і невербальними засобами спілкування, своєрідністю буття й внутрішнього світу дитини-дошкільника.

На основі визначених критеріїв та показників соціальної компетентності дітей було схарактеризовано рівні соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку: високий, середній, низький.

У ході проведеного експериментального дослідження за допомогою таких методик як: «Що таке добре і що таке погано», ситуативна гра «Робінзонада», ситуація вибору з використанням картинок, дидактична гра «Доручення» встановлено, що діти старшого дошкільного віку Більковецького ДНЗ мають середній рівень сформованості соціальної компетентності. Рівень соціальної компетентності після проведення нашої експериментальної програми у дітей за емоційно-почуттєвим, мотиваційно-ціннісним та діяльнісно-поведінковим критеріями підвищився.

Розробка та впровадження авторської експериментальної програми формування соціальної компетентності в умовах ознайомлення дітей суспільним довкіллям є ефективним методом підвищення рівня соціальної компетентності. Діти стали більше проявляти інтерес один до одного, відзначилися допитливістю та активністю, з ентузіазмом відносилися до екскурсій та з зацікавленістю очікували на подальші прогулянки зі смисловим змістом. Тому варто відзначити що введення експериментальної програми свідчить про ефективність організаційно - педагогічних умов, які зазначені в гіпотезі.

ВИСНОВКИ

Результати науково-дослідної роботи свідчать про підтвердження гіпотези та виконання завдань дослідження.

Розкриваючи сутність, зміст та структуру соціальної компетентності в умовах ознайомлення з суспільним довкіллям ми теоретично визначили що соціальна компетентність дитини старшого дошкільного віку є якістю особистості, яка сформована в процесі освоєння соціальних відносин, що з'являються на різних етапах і в різних видах соціальної взаємодії.

Основними завданнями соціальної компетентності є адаптація до умов життя, соціалізація, колективна взаємодія, спільна продуктивна діяльність, які допомагають усвідомити свою роль у суспільстві.

В ході роботи нами визначено поняття «соціальна компетентність» - це полікомпонентна характеристика індивіда, яка передбачає наявність в соціально активній особистості емоційних, когнітивних, комунікативних, моральних, соціальних навичок для подальшої успішної соціалізації; поняття «соціальна компетентність дитини старшого дошкільного віку» - це результат соціалізації та адаптації дитини до умов життя в суспільстві відповідно до її вікових особливостей; «Суспільне довкілля» - це система загальнолюдських цінностей, що сформувалася в соціальному середовищі, яке створили люди за певними нормами та правилами.

Ми прийшли до висновку що ознайомлення з суспільним довкіллям є ефективним методом соціалізації дитини старшого дошкільного віку.

Ми визначили, що період старшого дошкільного віку слід вважати періодом становлення соціального "Я", коли в дитини формується внутрішня позиція що породжує потребу в суспільній активності і виступає важливим компонентом соціальних утворень зростаючої людини.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить що старший дошкільний вік є найбільш сензитивним для ефективного формування соціальної компетентності. Для ефективного формування соціальної компетентності мають бути спеціально створені умови: врахування вікових особливостей дітей; системність та послідовність у роботі; якісна психолого-педагогічна підготовка вихователя; створення організаційно-педагогічних умов; добровільне бажання дітей до співпраці.

Ми визначили основні критерії і показники рівня сформованості соціальної компетентності в умовах ознайомлення з суспільним довкіллям. Відповідно до них було виділено три рівні сформованості соціальної компетентності: низький, середній, високий. Високий рівень характеризується тим, що діти розуміють своє місце у системі соціальних відносин; мають чітко сформовані морально-етичні норми поведінки; обізнані з образом самої себе, власним «Я»; уміють самотійно встановлювати контакт і з іншими і підтримувати його. Середній рівень характеризується виникненням деяких труднощів у визначенні свого місця в системі людської життєдіяльності; обізнаністю з елементарними соціально-моральними нормами але труднощами в дотриманні норм міжособистісних взаємин; частково сформовані уміння обирати способи спілкування в різних ситуаціях; уміння діяти відповідно соціально-моральних еталонів у різних ситуаціях проявляється епізодично. Низький рівень – у дитини відсутні знання про образ самої себе, вона не обізнана з елементарними соціально-моральними нормами міжособистісних стосунків в процесі спілкування, відчуває труднощі у формуванні взаємовідносин як з однолітками так і з дорослими, у неї відсутні вміння обирати способи спілкування в різних життєвих ситуаціях.

Актуальність проблеми формування соціальної компетентності підштовхнула нас до розробки авторської експериментальної програми,

яка довела свою ефективність зростанням рівня сформованості соціальної компетентності після її впровадження.

Відтак, отримані результати експерименту свідчать про ефективність формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку за таких умов: організація активної взаємодії дітей з суспільним довкіллям; використання індивідуального соціального життєвого досвіду дітей, що забезпечує реалізацію особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів у вихованні та навчанні; занурення дітей старшого дошкільного віку в активну соціальну та ігрову діяльність з дітьми та дорослими; забезпечення методичного супроводу формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з суспільним довкіллям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аблітарова А. Р. Особливості статево-рольової соціалізації дошкільників різних етнічних груп : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка». К., 2010. 23 с.
2. Айзенбарт М.М. Формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності: автореферат дис. кандидата пед. наук 13.00.08. Одеса. 2016. 22 с.
3. Айзенбарт М.М. Педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників. Молодь і ринок. 2017. № 9 (152). С. 49-54.
4. Айзенбарт М.М. Сутність понять “компетентність” і “компетенція” в сучасній науковій парадигмі. Молодь і ринок. 2017. № 3 (146). С. 88 - 92.
5. Айзенбарт М. М. Формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників крізь призму ігрової діяльності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2013. Вип. 29 (82). С. 417- 422.
6. Айзенбарт М. М. Формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників як педагогічна проблема. Молодь і ринок. 2014. № 1 (108). С. 119 - 123.
7. Алєко О.А. Роль дошкільного навчального закладу у формуванні первинного соціального досвіду дитини: вебсайт URL://http://nbuv.gov.ua/znpbdpu_2013_3_4.pdf
8. Базовий компонент дошкільної освіти /Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А.М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. К.: Видавництво, 2012. 26с.
9. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі”. Мво освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О.Л. Кононко. К.: Світич, 2008. 430 с.
10. Байбара Т. М. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичний аспект. Початкова школа. 2010. № 8. С. 46-50.

11. Беккер Н. В. Основы формирования социальной компетентности школьников .Научно-педагогическое обозрение. 2015. № 2. С. 54–62.
12. Бех І. Д. В. Сухомлинський: два періоди дитинства – два образи Я. Педагогічний дискурс. 2011. Вип. 10. С. 45-47.
13. Бех І. Д. Виховання особистості: Підручник. К. : Либідь, 2008. 848 с.
14. Бех І.Д. Виховання особистості.Кн.2. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. К.:Либідь, 2003. - 344с.
15. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування.Компетентнісний підхід в освіті: світовий досвід та українські перспективи; Бібліотека освітньої політики [під заг. ред. О.В.Овчарук]. К.: «К.І.С.», 2004. с.47-52
16. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції у результатах початкової школи.Початкова школа. 2010.№9. с. 1-4
17. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» за заг.ред. О.В.Низковської. 256 с.
18. Борбич Н. Критерії та показники сформованості соціальної компетентності. Молодь і ринок.2016. № 9.С. 79-83.
19. Богуш А, Варяниця Л., Гаврик Н., Курінна С., Печенко І. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Луганськ, 2006 р.368 с.
20. Богуш А. М. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. К. : Слово, 2008. 408 с. Бібліогр.: с. 397-403. укр.
21. Бондаренко Н. Використання спадщини В.Сухомлинського у формуванні основ духовних цінностей старших дошкільників. Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки.№3 (62). 2018, Том 1. с. 22-26
22. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
23. В.О.Сухомлинський у діалозі з сучасністю: збірн.наук.праць/ за ред.проф. О.Є.Антонової, доц. В.В.Павленко. Житомир: ФОП Левковець Н.М., 2017.252 с.
24. Гавриш Н. Орієнтація на розвиток суб'єктності студента у процесі підготовки професійно компетентних фахівців з дошкільної

освіти. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). Бердянськ. 2007. с.44-49

25. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. Рідна школа. 2004. № 7–8. С. 34–36.

26. Гончарова-Горянська М. В. Соціальна компетентність дошкільнят: поняття, зміст, формування в сучасних навчальних закладах. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць / Інститут проблем виховання АПН України; редкол. : [О. В. Сухомлинська та ін.]. К. : Знання, 2006. С. 219-226.

27. Гончаренко-Закревська Наталія Інноваційні підходи щодо розвитку особистості і формування поведінки дитини в педагогічній спадщині С. Френе. Освітологічний дискурс 2017, №3-4 с.17 - 29

28. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. Рекомендовано МОН молодь спорт України. Лист МОН України № 1 1/11–11177 від 08.12 2010 р. / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк та ін. 3-тє вид., доопр. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.

29. Докторович М. О. Соціальна компетентність : співвідношення наукових категорій. Матеріали IX між нар. наук.-практ. конф. “Наука та освіта 2006”. Т. 2. Педагогічні науки. Дніпропетровськ, 2006. С. 81–89.

30. Дурманенко О. Розвиток соціальної компетентності дошкільників у процесі спілкування з дорослими. Молодь і ринок. 2016. № 7. С. 54-60.

31. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с.

32. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія]. Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. с.10-18

33. Єрмаков І.Г. Педагогіка життєтворчості: орієнтири для ХХІ століття. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: наук.-метод. зб./ за ред. кол. Н.Софій, І.Єрмаков та ін. Київ, 2008. с. 58-72

34. Іванюк Г.І., Федорова С.О. змістово-технологічне забезпечення формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. 2018

35. Карнаух Л. Методологічні засади виховання безпечної поведінки дошкільників в соціальному середовищі. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2011. № 37. С. 189-194.
36. Квас О. Організаційно-педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників засобами ігрової діяльності. Молодь і ринок. 2015. № 7. С. 6-12.
37. Ковальова О. А. Модель соціально комунікативної компетентності. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2014. № 11. С. 27-33 .
38. Кожухівська В.Д. Специфіка формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. «Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення»: збірник матеріалів II Міжнародної науков-практичної конференції/ за заг.ред.:О.В.Лісовця. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2018. с.238-240
39. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник»/ Л.В.Калуська. Тернопіль: Мандрівнець, 2014. – 144 с.
40. Кондратюк С.М. Особливості формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку/С.М.Кондратюк, В.Г.Бутенко//Вісник Черкаського університету Серія «Педагогічні науки». 2018. №12. с. 44-51
41. Коновальчук І.І. Умови соціалізації дітей дошкільного віку в сім'ї. Проблеми освіти: Наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 85.С. 106–111. (Стаття друкowana фахова, 6 с. 0,5 д. а.).
42. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навчально-методичний посібник до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». К. : Світич, 2009. 201 с.
43. Крузе-Брукс О. А. Педагогическая модель формирования социальной компетентности учащихся младших классов. Вестн. Новг. гос. ун-та. Сер. : Педагогика. Психология. 2007. № 42. С. 34–36.
44. Крулікевич І. Використання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського у формуванні моральних якостей дітей дошкільного віку. Пед. думка. 2013. №4. С. 32-34. Бібліогр.: 9 назв.
45. Кузенко О. Й., Лисенко-Гелемб'юк К. М. Формування соціальної компетентності особистості в період дошкільного дитинства Освітній простір України. 2019. № 17. С. 127-133.

46. Кузьменко В. У. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості та шляхи розвитку. Дошкільне виховання. 2001. № 9. С. 15–20.

47. Лейчук Р. М. Соціальна компетентність учнів: до проблеми визначення змісту і структури поняття. Проблеми соціальної роботи : філософія, психологія, соціологія. 2013. № 2. С. 160–166.

48. Лисенко Н. В. Сучасна дошкільна освіта: шлях від традицій – до інновацій. Освітній простір України. 2018. №12. С. 14-25.

49. Литвишко О.М. Формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку у працях вітчизняних вчених. Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди". Педагогіка. 2016. Вип. 38. С. 58-65 .

50. Литвишко О.М. Формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки в дошкільних навчальних закладах: дис. кандидата пед. наук 13.00.07/О.М. Литвишко. Переяслав-Хмельницький, 2019. с.286

51. Максимова О.О. Формування соціальної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі. Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць /Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип.20 (1-2016). Ч.2. Кам'янець-Подільський, 2016. С.229 - 234

52. Максимчук Н. Формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку.
URL://<http://sites.google.com/site/socialnakompetentnist/home>

53. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності : навч.-метод. посіб. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 106 с.

54. Павленко О.М. Теоретично-психологічні основи дослідження соціальної компетентності дошкільників. Збірник наукових праць ККПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Проблеми сучасної психології. 2010. Вип. 10. С. 534–544.

55. Пасічніченко А. В. Підготовка майбутніх вихователів до формування соціально комунікативної компетентності дошкільників. Вісник Черкаського університету. Серія: педагогічні науки. 2017. Випуск № 11. С. 97–103.

56. Печенко І. П. Соціалізація дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів «загальноосвітній навчальний заклад –дошкільний навчальний заклад» : дис. кандидата пед. наук :13.00.08. Умань, 2002.

57. Піроженко Т.О., Ладівір С.О., Соловйова Л.І. Компас у світі ціннісних орієнтацій дошкільника: навчальний посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2016. 56 с.; іл.

58. Поніманська Т.І. Людина і я. Світ дорослих як чинник соціалізації особистості дитини. Дошкільне виховання. 199. №8. С.14

59. Поніманська Т.І. Формування соціальної компетентності дитини. Нова педагогічна думка. 1998. №2. С.14-19

60. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки: навч.посіб. Київ, 1998. 448 с.

61. Поніманська Т.І. Гуманність: ціннісний аспект. Дошкільне виховання. 2002. №4. с.3-6

62. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: монографія. К.: Міленіум, 2008. 400 с.

63. Розов В. І. Методики оцінки і самооцінки адаптивних індивідуально-психологічних властивостей особистості. Практ. психологія та соц. робота. 2007. № 6. С. 30 – 48.

64. Савченко М. В. До проблеми формування основ життєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. / Гол. ред. Мартинюк М. Т. Умань, 2007. Частина 2. С. 185–191.

65. Семенова Н. Становлення соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Реформування дошкільної освіти та становлення життєвої компетентності дошкільника: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (28-29 трав. 2008 р.). Луцьк, 2008. С. 82-87. Бібліогр.: 6 назв.

66. Тарабасова Л. Г. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: Дніпропетровськ, 2016

67. Українське дошкілля. Програма розвитку дітей дошкільного віку / О. І. Біланта ін. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 264 с.

68. Формування соціально компетентної особистості ліцеїста у процесі навчання історико-суспільствознавчих дисциплін / Ред. Коваленко Є. І. Ніжин: Міланік, 2013. – 32 с.

69. Харькова Є. Дошкільник у сучасному соціальному середовищі та особливості взаємодії. Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. 2014. Вип. 32. С. 99-105.
70. Чубук Р. В. Критерії, показники та рівні професійної компетентності соціальних педагогів. Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Психологія і педагогіка. 2008. Вип. 11. С. 253-263.
71. Шахрай В.М. Соціальна компетентність особистості в науковій літературі. Соціальні виміри суспільства : збірник наукових праць. Вип. 11. К. : Інститут соціології НАНУ, 2008. С.352–362
72. Шихова В.А. Формування соціальної компетентності дошкільника. веб-сайт:
URL:<http://conference.pu.if.ua/forum/files/30112017/5/chixova.pdf>
73. Шишова О. М. Психолого-педагогічні засоби розвитку соціальної компетентності дошкільників. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2012. Вип. 15. С. 168-174.
74. Шишова О. М. Розвиток соціальної компетентності дітей за різними програмами дошкільної освіти. Український психологічний журнал № 2. 2016.с.134-143
75. Штепа О. С. Особливості загальної компетентності та її діагностика. Практ. психологія та соц. робота. 2011. №10.С. 39-49. Бібліограф.: с. 48-49
76. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років. О.П.Аксьонова, А.М.Анішук, Л.В.Артемова [та ін]; наук. кер. О.Л.Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Конспект заняття

Тема: «Попрацював-відпочинь».

Мета:

Фізичний розвиток. Спонукаати до прояву активності в різних видах діяльності. Навчати брати участь у посильній праці. Викликати інтерес до фізичних вправ.

Соціально-моральний розвиток. Продовжити знайомство дітей з правами, зокрема ознайомити з правом на працю та відпочинок. Викликати бажання підтримувати порядок і затишок у житловому середовищі. Виховувати дбайливе ставлення до предметів побуту та вжитку.

Емоційно-ціннісний розвиток. Формувати бережне ставлення до предметів, що оточують. Вчити виробляти елементарні судження про свої вчинки, порівнювати їх з іншими.

Пізнавальний розвиток. Продовжувати ознайомлювати дітей із різними професіями, змістом трудових дій. Вчити за допомогою дорослого раціонально використовувати життєвий досвід для створення та реалізації ігрових задумів.

Мовленнєвий розвиток. Учити дітей розповідати про свої враження відповідно до ситуації, використовуючи засоби інтонаційної виразності та мовленнєвого етикету.

Художньо-естетичний розвиток. Викликати бажання займатися різними видами художньої діяльності. Розвивати зорову та емоційну чутливість.

Креативний розвиток. Учити доречно застосовувати набуті раніше знання . Розвивати вміння спостерігати, виявляти інтерес до навколишнього.

МАТЕРІАЛ: демонстраційний матеріал «Права дитини»; дидактична гра «Зberi листочки»; дидактична гра «Кому потрібна допомога»; вірш

О.Журливої «Маленька господиня»; атрибути до лялькового театру за казкою «Колосок»; прислів'я та приказки про працю.

Попередня робота: заучування прислів'я та приказок про працю; читання віршів П.Воронька «Помагай»; К.Чуковського «Мийдодір»; бесіди про права людей та дітей; розгляд ілюстрацій «Права дитини»; розповідь українських народних казок «Колосок», «Коза-Дерева», «Котик та Півник» та бесіда за їх змістом.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Діти з вихователем заходять до групи: на килимі розкидані іграшки з різних ігрових зон.

Вихователь. Що це, діти? Що трапилось? Хто ж таке наробив? Хто розкидав наші іграшки? Тепер вони всі сплутались. Як же нам їх зібрати?

Бесіда за побаченим.

Вихователь. Так, у групі дійсно безлад. Це ви шкоди наробили?

(Відповіді дітей).

Вихователь. Хто міг все це розкидати?

– Чи подобається вам така група?

– Чому ні?

– Чому ні?

– А що ж робити? (Поприбирати).

– А чому ви повинні прибирати? Ви ж не розкидували?

– Коли ви граєтесь у групі, на вулиці, часто можна почути: «Я тут не грався, я прибирати не буду». Який вихід з такої ситуації? (Відповіді дітей).

ВИХОВАТЕЛЬ. А як ви думаєте, кому ще потрібна допомога?

ДИДАКТИЧНА ГРА «КОМУ ПОТРІБНА ДОПОМОГА».

Вихователь. Діти, а вдома допомагаєте своїм близьким? А як допомагаєте? (Відповіді дітей). Молодці, діти. Я сподіваюсь, що кожен з вас схожий на таку маленьку господиню, про яку йдеться у вірші О.Журливої «Маленька господиня». (Зачитує вірш). Бесіда за змістом вірша.

Вихователь. А зараз, для того, щоб прибрати в групі, треба добре попрацювати і гарно поскладати іграшки в ігрових зонах. Скільки у нас ігрових зон? (Відповіді дітей). А давайте ми розділимось на команди і кожна із команд прибере одну ігрову зону.

Вихователь ділить дітей на команди за допомогою дидактичної гри «Збери листочки» і розподіляє ігрові зони для прибирання.

Фізкультхвилинка.

В групі хтось походив –	два – устали, удивились.
Дуже – дуже наслідив.	Ми побачили сліди –
Скрізь його ми пошукаєм,	вони сюди нас привели.
Під столи позаглядаєм.	Раз, два, три –
Раз – присіли, подивились,	працювати любим ми!

Діти прибирають ігрові зони. Вихователь бере собі ту частину роботи, яку не може доручити дітям: витирає верхні полиці, контролює роботу дітей.

Бесіда за побаченим після прибирання групи.

Як змінилась група?

Чому на прибрану, охайну групу приємніше дивитися?

А хто підтримує чистоту всієї групи?

А як ви допомагаєте Оксані Олександрівні?

А як ви допомагаєте вихователям? (Повторення обов'язків чергових).

Вихователь. Молодці, діти, гарно попрацювали. А кожна людина, яка працює повинна відпочивати, бо без відпочинку вона втомлюється і може захворіти. Ваші батьки теж працюють. Ви знаєте, що є робочі дні, коли люди працюють, а є вихідні, коли – відпочивають. Ваші батьки теж цілий тиждень працюють, а в суботу та неділю – відпочивають. І ви теж з понеділка по п'ятницю ходите в дитячий садок, а в суботу і в неділю – відпочиваєте. Право на працю та право на відпочинок задокументовані в основному Законі нашої України – Конституції. За цим Законом кожен українець та кожна українка має право вибрати собі професію сам та працювати там, де їм підходить. А також за Конституцією кожна українська людина має право на відпочинок. Давайте пригадаємо, як дорослі та діти можуть відпочивати? (Відповіді дітей).

Вихователь. Оскільки ми з вами сьогодні гарно попрацювали, то теж будемо відпочивати. Як би ви хотіли відпочити? (Відповіді дітей). Я пропоную вам, у вигляді відпочинку, подивитися лялькову виставу за улбленою казочкою. Які ваші улюблені казки? (Відповіді дітеюй).

Вихователь. Я пропоную вам подивитися виставу за казкою «Колосок». А ви уважно дивіться і подумайте, які права та обов'язки порушені у цій казочці та ким? Беріть свої стільці і зручно вмоцуйтеся у глядацькій залі. Персонажі казочки та я будемо артистами, а ви будете – глядачами.

Діти сідають на стільчики на килимі. Вихователь виносить ширму та персонажі лялькового театру до казки «Колосок».

ПОКАЗ ВИСТАВИ.

Бесіда за виставою.

Яку казочку ви побачили?

Чи сподобалась вона вам?

Чим сподобалась?

Хто є героями казки?

Вихователь. Чи знаєте ви які права та обов'язки порушуються у цій казці? Ні? Тоді я вам розповім. У цій казці ми бачимо невиконання дітьми обов'язку допомагати дорослим. Мишенята Круть та Верть відмовлялися допомагати Півнику обмолотити колосок, змолоти муку, випікати пиріжки. А серед вас чи є такі, що лінуються допомагати батькам чи навіть прибирати за собою іграшки? (Відповіді дітей).

Вихователь. Як ми можемо сказати про Півника? Який він? (Працьовитий, старанний, хазяйнуватий). А які мишенята? (Ліниві, ледарі). Діти, а ми з вами вчили прислів'я про працюватість та лінощі. Давайте пригадаємо їх.

Діти називають прислів'я.

- Хто не робить, той не їсть.
- Хочеш їсти калачі, не сиди на печі.
- Хто рано підводиться, за тим і діло водиться.
- Хто рано встає, тому і Бог дає.
- Лінивому завжди ніколи.
- Лінивому завжди важко.
- Без роботи день роком стає.
- Бджола мала, а й та працює.
- Хочеш бути щасливим, рости працюватим.
- Праця людину красить.
- Любиш кататися, люби і саночки возити.

Вихователь. Молодці, діти. Отже, сьогодні ви ознайомились ще з двома правами людини – це правом на працю та правом на відпочинок. Тепер ви знаєте, що після трудового дня кожна людина має право відпочити. Ви відпочили після прибирання групи дивлячись казочку, а Півник відпочине, пригостившись пиріжками, які він випік. Пиріжків Півник напек багато, то ж хоче пригости і вас.

Вихователь пригощає дітей пиріжками від імені Півника.

Додаток Б

Я та моє ім'я (заняття з правового виховання в старшій групі)
Я та моє ім'я

МЕТА: закріпити знання дошкільнят із захисту прав дітей, розуміння того,

що кожна людина має право на власне ім'я та життя. Розвивати

почуття індивідуальності, власної значущості, самоповаги, симпатію

дітей одне до одного. Вчити вживати пестливі форми імен,

усвідомити, що ім'я може звучати по-різному, радіти з того, що ти

є таким, як ти є. Виховувати почуття власної гідності, позитивне

ставлення до товаришів, спонукати до взаємодопомоги.

МАТЕРІАЛ: загадка, вірші, лялька Яринка, символічне сердечко, чарівна

скринька, яскрава хустинка, дзеркальце, Конвенція ООН про

права дитини.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь. Ми прийшли у світ, щоб жити

Всі на просторі земнім,

Щоб сміятись і радіти

У довкіллі чарівнім.

Бо життя – це справжнє диво

Найцінніше над усе

Глянь довкола, як красиво!

Сонечко тепло несе!

І ми з вами його відчуваємо! Правда? Малята, візьмімося всі за ручки та відчуймо ще тепло одне одного. Скільки вас багато і всі ви різні і разом з тим однакові. Бо всі ми – люди! А тепер ще усміхнімося один до одного. Стало ще тепліше, веселіше... От і добре! Я думаю, що можна й розпочинати наше заняття. Діти, відгадайте загадку:

Всі хочуть, як народиться дитина,

Щоб Я було красиве і дзвінке

Бо носить все життя мене людина,

Тож відгадай, що я таке? (ІМ'Я)

Вірно, діти, відгадали ви загадку. Це ім'я.

Як маленьке немовля

У світ двері відчиняє –

То дарують йому слово

Слово це – його ім'я

Підростає немовлятко

Чи дівчатко, чи хлоп'я –

Разом з ним іде це слово,

Слово це – його ім'я

Кожен дружить із цим словом

Протягом всього життя

Здогадались, що за слово?

Слово це – наше ім'я!

І сьогодні ми здійснимо подорож у країну імен. Ім'я людини – це не лише вияв любові, надії, які вкладають у нього батьки при народженні дитини, ім'я дається людині раз на вік!

(Стук у двері, заходить лялька Яринка, вітається і хоче дізнатись як кого звати)

Д/гра «Як тебе звати». Правила гри: малята стоять у колі. Кожний передає один одному символічне сердечко й називає того, хто стоїть поруч пестливим іменем і останньою отримує сердечко лялька Яринка.

Як гарно ви назвали один одного! – милується Яринка. А чи знаєте ви походження ваших імен? (Відповіді)

Послухайте я розповім хто мене назвав Яринкою і що означає моє ім'я.

Було це давно. Сонечко на небі щоранку вставало і цілий день людей та землю зігрівало. А хто з ним вітався, тому сонечко дарувало свою усмішку. Потім стали про сонечко забувати і до нього не звертались. Сонечко образилось на людей і сховалось за хмарку. Сумно стало всім, а особливо сумно стало малесенькій дівчинці. В цей час всі весну зустрічали. Дівчинка швиденько сплела віночок з пшеничних колосків і пішла з мамою на свято. Разом з дорослими співала, танцювала, заклички промовляла. Але сонечко не хотіло вийти з-за хмар. І дівчинка звернулась до Весни:

Ой, веснонько-весняночко,

Наша паняночко,

До нас прийди та віночок візьми

На крилах пташиних сонечку занеси.

Віночок із рук дівчинки зник, а у небі з'явилося Ярило-сонечко.

- Спасибі,- мовило,- тобі, дитино, за увагу і чуйність. Віднині ти будеш моєю донечкою і нехай люди називають тебе Яринкою. Яринка – сонечкова донечка. І з тих пір дівчаток називають Яринками. Отже, сонечко назвало дівчинку Яринкою, а вас назвали батьки. Чи знаєте ви, діти, що означають ваші імена? Ще послухайте вірш.

Рум'яне, наче яблучко – Мар'яночка

Сріблясте, як дзвіночок – Ігорьочок

Наче пташка-галочка – Наталочка

Блискуче, мов ліхтарик – Назарик

Легеньке, мов пір'їнка – Галинка

Гулке, мов барабанчик – Богданчик

Кругленьке, наче сонечко – Олечка

Як розсипи барвінку – Іринка

Ростуть, наче квіти, діти.

Ще цікаві історії про походження імен прочитаю віршиком.

Імена ці давні із Греції й Риму,

Із заходу й сходу

Вони нам дістались від різних народів,

А що вони значать, послухай, дитино.

Галина – спокійна, міцна – Валентина,

Наталія – рідна, морська – то Марина,

А Зоя – життя, чистота – Катерина.

Оксана – гостинна, а мир – то Ірина,

Олена – то світла, Лариса – то чайка,

А Ганна – вродлива і Ліза – всевишня.

А Костик, наприклад, це значить постійний

Кирило – господар і мужній Сашко,

Степан – це вінок, а бадьорий – Гришко

Петрик – то камінь, хоробрий – Андрій

Найбільший – Максим, захисник – Олексій

Ілля – то мій Бог, переможець – то Віктор

Олег – то святий, охоронець – то Ігор.

- Малята, бережіть чистоту свого імені, прославляйте його славними ділами і ніколи не забувайте народну мудрість: «Не ім'я прикрашає людину, а людина прикрашає ім'я». Тож, робіть хороші вчинки, щоб завжди приносити радість своїм рідним.

Фізкультхвилинка

По дорозі ми йдемо

Вправи разом почнемо

Справа – ліс, а зліва – поле

Унизу – синіє море

В небі сонечко сія

І за нами промовля

1-2-3-4-5 будем дружними зростать

Правознавства будем вчитись,

Щоб дітей всіх захистити.

- Діти, ми з вами вже знаємо, що всі діти на світі, як і дорослі мають свої права і знаємо, що вони записані ось у цьому міжнародному документі, який називається «Конвенція ООН про права дитини». Ми повинні знати ці права, щоб могли себе захистити. Сьогодні ж ми говоримо про право на ім'я і життя.

(Звертаю увагу дітей на яскраву хустинку, якою накрита скринька на столі)

- Погляньте, діти, яка барвиста хустинка на столі! Нею щось накрито. Хустинка не проста, а чарівна. Вона відкриє нам свою таємницю, якщо ми скажемо чарівні слова. (Діти кажуть чарівні слова: добрий день, будь ласка, дякую і т.д.) Хустинку можна вже підняти, адже ви так багато сказали чарівних слів! А під нею гарненька скринька. Що ж там є? (Діти висловлюють припущення)

- Скринька теж чарівна. Коли зазирнете в неї, то когось там побачите... Там живе хтось єдиний у всьому світі. Він ні на кого іншого не схожий, він неповторний, красивий, усміхнений, симпатичний...

- Хочете дізнатись, хто ж ховається у скриньці? Зазирніть у неї по черзі, але не розкривайте таємницю, хто там є, доки всі не зазирнуть у скриньку.

(Діти один за одним зазирають у скриньку, в якій лежить дзеркальце і відходять)

- То кого ж ви там побачили? (Себе) Кожен із вас єдиний на землі!

Більш таких, як ти, немає

На усій землі нема!

Тільки в казці так буває

Й не шукай – усе дарма!

- І справді, малята, на цілій планеті, ніде немає саме таких хлопчиків і таких дівчаток, як ви. Є мільйони інших хлопчиків і дівчаток, але саме такого, як кожен з вас ніде нема. Навіть, коли є близнята, зовні дуже схожі одне на одного, але однаково у кожного своє життя, свої погляди і відчуття, свій характер. І кожен по своєму пройде життєвий шлях. Тому цінують цю унікальність – життя, яке вам дали батьки!

- То яку ж таємницю ми відкрили в чарівній скриньці? (Звертаюсь до когось з дітей) Кого ти побачив? (Самого себе) Яке твоє ім'я? (Дитина називає своє ім'я) Ім'я дають дитині при народженні. Воно «росте» разом з нею. А як воно росте? Спочатку ти Сергійко, потім Сергій, потім Сергій Васильович. Всі ви, малята, маєте право на власне ім'я, ви народились на світ, щоб жити і бути щасливими. Ніхто не повинен порушувати нічийх прав.

І дорослий, і дитина,

І пташина, і тварина,

І метелик, і жучок –

Всі хто є на білім світі

Мають право бути й жити!

- Що ж, мої дошкільнята, мені було втішно спостерігати ваше добре ставлення одне до одного, як ви пестливо звертаєтесь до своїх друзів, знаєте багато чарівних слів... Сподіваюся, ви ніколи не ображатимете інших, не будете давати їм погані прізвиська. Бо роблячи так, порушуєте їхнє право на ім'я.

Знайте, що усі ми рівні

Від народження в правах

Що людина - змалку вільна

Наче в небі синім птах

Треба дітям всього світу

Не сваритись, а дружити

І за правилами чітко

По закону треба жити.

Література: 1. «Дітям про імена» Д/в №4, 2002р. ст.11

2. «Засідання комісії з прав дитини» (заняття) ПП №2, 2006 ст.10

3. Правова абетка для старших дошкільників В.Ф.Дубровський, О.Ю.Червинська. В-во «Ранок», Веста, 2005.